

**ELS EFECTES DE LA CUSTÒDIA COMPARTIDA EN CASOS DE DONES
VÍCTIMES DE VIOLÈNCIA DE GÈNERE**

Setembre 2013

GEMMA BELLVEHI OLIVER

El present treball de recerca s'emmarca en el Màster Oficial en Estudis de Dones Gènere i Ciutadania, impulsat per l'Institut Interuniversitari d'Estudis de Dones i Gènere (IIEDG). La tutora ha estat la Dra. Noelia Igareda González, professora associada de Filosofia del Dret a la Universitat Autònoma de Barcelona i investigadora del grup Antígona.

INDEX:

Capítol	Número pàgina
1. Introducció	4
2. Metodologia	6
3. Marc jurídic de referència	10
3.1. Evolució històrica	10
3.2. Legislació sobre divorci i custòdia en altres països	14
4. Conceptes i efectes de la violència de gènere	19
4.1. La violència contra les dones	19
4.2. L'agressor	27
4.3. La violència contra els fills i filles	28
4.4. L'exercici de la parentalitat en les relacions de violència de gènere	30
5. Debat social sobre la custòdia compartida	33
5.1. Arguments sobre la custòdia compartida des de la societat civil	33
5.2. El debat sobre la separació i divorci i la violència de gènere	36
5.3. Infància i violència de gènere	37
6. Anàlisi del treball de camp	42
6.1. La relació, a partir de la separació, e parelles en que es produeix violència de gènere	42

6.2.	L'impacte de la violència de gènere en l'àmbit de la parella en els infants, abans i després de la separació.	47
6.3.	La por de les dones envers les mesures de custòdia compartida	51
6.4.	Bon pare i exercici de la parentalitat	54
6.5.	Bona mare i exercici de la marentalitat	59
6.6.	L'interès de l'agressor per la custòdia compartida	63
6.7.	El rol del sistema jurídic en el procés i la mediació	65
6.8.	L'escola com a punt de trobada	69
7.	Conclusions	70
8.	Referències bibliogràfiques	75

1. INTRODUCCIÓ.

L'interès en aquesta recerca es basa a investigar si la implementació de mesures com la custòdia compartida preferent, com un opció ben acceptada socialment (però sobretot contemplada com a favorable per la legislació i els tribunals), té un impacte negatiu en les dones quan es plantegen separar-se i denunciar una relació de violència. I, per tant veure si la custòdia compartida preferent contribueix a invisibilitzar la violència que pateixen les dones i a protegir el maltractador, esdevenint així un nou instrument per promoure la desigualtat sexual, un fet propi de societats formalment igualitàries basades en l'anomenat patriarcat del consentiment, on la desigualtat es reproduïx no per coacció, sinó d'una manera molt més subtil.

La recerca vol investigar quins temors tenen les dones víctimes de violència masclista en l'establiment de la relació de convivència del pare amb els seus fills i filles a partir de la separació, i per tant saber si les dones víctimes de violència masclista consideren el maltractador un bon pare.

S'ha considerat important fer referència a l'evolució històrica de la legislació en relació a la custòdia compartida en el nostre país i comparar-la amb la d'altres països, i també abordar el debat social que ha generat la mesura de la custòdia compartida des d'una perspectiva feminista.

La investigació es realitza a partir del testimoni de dones que han patit o estan patint en el moment actual situacions de violència masclista, de l'opinió d'expertes i experts en aquesta temàtica, i de l'anàlisi d'investigacions realitzades en relació a aquesta temàtica en d'altres països. Igualment és important senyalar que la recerca s'emmarca en la disciplina del treball social.

Les **hipòtesis** inicials de la investigació són les següents:

- a) És comú que la violència contra les dones augmenti després del trencament de la relació de parella.
- b) La custòdia compartida, imposada com a opció preferent, facilita noves formes per ocultar i minimitzar la violència de gènere i esdevé una nova eina de control sobre la dona i per tant una altra forma de violència difícilment demostrable.

- c) L'interès superior del menor és incompatible amb la presència de la violència de gènere.
- d) La mesura de custòdia compartida, imposada com a opció preferent no té tant l'objectiu de vetllar pel benestar dels i les menors sinó promoure, una vegada més, posicions de poder masculí.

Amb la intenció de donar resposta a les hipòtesis plantejades la investigació ha seguit el següent esquema:

- 1) Anàlisi del tractament jurídic de la custòdia compartida: en aquest apartat es fa una revisió de l'evolució històrica de la legislació sobre custòdia en general i una comparativa amb altres països.
- 2) Qüestions de debat de la custòdia compartida: en aquest apartat es posa de relleu els canvis en la legislació sobre custòdia i es relacionen amb el debat social que han generat des de diferents perspectives.
- 3) Anàlisi del treball de camp: en aquest apartat és mostra el material qualitatiu que s'ha utilitzat a través de entrevistes en profunditat amb dones en situació de violència de gènere.
- 4) Conclusions: es recullen les principals conclusions a les quals s'arriba a partir de la investigació realitzada, i que tenen per objectiu la confirmació o refutació de les hipòtesis formulades.

Les conclusions exposen sintèticament allò que s'ha fet i fins on s'ha arribat, però també contenen una reflexió personal de tot el procés de recerca i del que s'ha après; es fa una valoració del procés, i s'explica com s'ha pogut donar resposta al problema que es plantejava i per què és important o significatiu allò que s'ha trobat o aconseguit.

2. METODOLOGIA

La investigació s'emmarca dins de l'epistemologia feminista seguint l'exemple Harding quan diu "*existen ciertos rasgos que hacen distintivos a los estudios feministas. El primero, es que toman por primera vez en cuenta las experiencias de las mujeres*"¹. La investigació fa una anàlisi des de l'experiència de les dones, i aquest fet permet un millor coneixement del seu entorn. I estaria en la línia dels principis que guien la metodologia feminista², que identifiquen Mary Margaret Fonow y Judith Cook quan assenyalen la necessitat contínua i reflexiva sobre el significat del gènere i la asimetria del gènere com un tret bàsic de tota la vida social, incloent la realització del coneixement, i fan èmfasi en l'empoderament de les dones i la transformació de les institucions socials patriarcals a través de la investigació i els resultats de la investigació i desafien la norma de l'objectivitat que assumeix que el subjecte i objecte d'investigació poden ser separats un de l'altre i que les experiències personals no són científiques.

Igualment, a fi de definir i escollir l'estratègia metodològica per realitzar la recerca, vist que la investigació busca no tant mesurar fets sinó la comprensió d'una realitat social tal com la perceben determinats subjectes, s'ha optat per una metodologia qualitativa³.

Un dels avantatges de la investigació qualitativa és que les fases de l'anàlisi qualitativa són molt més flexibles que en l'anàlisi quantitativa. Els mètodes d'anàlisi qualitativa, fonamentats en el paradigma interpretativista, són la interpretació dels discursos, la interpretació de les accions i de les estructures latents i l'objectiu final de l'anàlisi qualitativa és la recerca del significat de l'acció humana.

La investigació qualitativa ens permet enfocar la investigació sobre qüestions subjectives, com els sentiments, els afectes, però té un inconvenient important: la subjectivitat entra, per tant dins l'objecte d'estudi. En la línia de contrarestar els efectes subjectius s'han contrastat els resultats obtinguts amb procediments quantitativs, facilitant així la comprensió de les dades.

Dins de les metodologies existents en la investigació qualitativa, s'ha escollit una combinació de diferents tècniques. D'una banda, l'anàlisi documental, que ha

---

¹ Sandra G. Harding, *Feminism and methodology* (Indiana University Press 1987), pàg. 7.

² Artemisa Flores Espínola, "*Investigación feminista, métodos y sexo en ciencia y tecnología*", Congreso Iberoamericano de Ciencia, tecnología y género, (abril 2010).

³ Miguel S. Vallés, *Técnicas cualitativas de investigación social. Reflexión metodológica y práctica profesional*. Madrid: Ed. Síntesis. (2002), pág. 203-222.

consistit a analitzar textos legals, sentències judicials, estudis d'investigació i expedients de casos. I de l'altra, un treball de camp que consisteix en entrevistes individuals en profunditat, semiestructurades a dones víctimes de violència i a diferents actors socials, experts i expertes en la temàtica. Les entrevistes a persones professionals tenen l'objectiu d'oferir informació suplementària a la que faciliten les dones, per verificar les hipòtesis plantejades en la recerca⁴.

Un dels avantatges d'aquest tipus d'entrevista⁵ és que permet comprendre les percepcions individuals i facilita una informació detallada i en profunditat, i proporciona a la investigació l'oportunitat de clarificació i seguiment de preguntes i respostes al tractar-se d'una interacció més directa, personalitzada i flexible que una entrevista estructurada o d'enquesta. L'entrevista és eficaç per accedir a informació difícil d'observar i és preferible que un grup de discussió per raons d'intimitat i de comoditat.

L'entrevista té com a inconvenients que a vegades els resultats són difícils de comparar i que requereix d'un temps prolongat fins a obtenir resultats.

Per a la confecció de la mostra, s'ha optat per:

Les entrevistes en profunditat a 11 dones que estant vivint o han viscut el trencament d'una relació de parella en què hi havia violència i que tenen fills i filles. Realitzades entre maig i juny de 2013.

De les dones escollides 9 eren ateses en el Servei Municipal d'Atenció a les Dones (SIAD) de Santa Coloma de Gramenet, i 2 dones ingressades a la casa d'acollida.

S'han fet tres entrevistes a professionals: una treballadora social, una psicòloga i una jurista, totes especialistes en atenció a dones que pateixen violència masclista; les entrevistes s'han realitzat durant el mateix període de temps que les de les dones.

Per l'objectiu d'aquesta recerca és important la informació que aporta el treball de camp, on es fa visible el testimoni de dones víctimes de violències masclistes amb fills i filles i de professionals especialistes en atenció a dones que pateixen situacions de violència masclista: una treballadora social, una psicòloga i una advocada

---

⁴ Annex 1: guió d'entrevistes.

⁵ Miguel S, Vallés, *Técnicas cualitativas de investigación social. Reflexión metodológica y práctica profesional*. Madrid: Ed. Síntesis. (2002), pág. 203-222.

El quadre següent mostra la informació bàsica de les dones entrevistades:

Referència	Edat	Nombre de fills	Edats fills	Estat civil	Demanda de custòdia compartida
D1	43	1 filla	6	separada	Sí
D2	39	1 filla	3	separada	Sí
D3	47	2 fills	23 i 3	viu en parella	Sí
D4	38	1fill	8	separada	Sí
D5	38	1fill	7	procés de divorci	Sí
D6	34	1fill	3	procés de separació	Sí
D7	41	1fill i 1 filla	10 i 8	divorciada	Sí
D8	38	1 filla i 1 fill	14 i 9	divorciada	Sí
D9	26	2fills	3	soltera	No
D10	33	1fill	10	separada	No
D11	24	1fill i està embarassada	3	separada	No

Referència	Professió	Anys d'experiència en atenció a dones víctimes de violència masclista	Orientació professional
professional 1	Treballadora social	6 anys	Sistèmica
professional 2	psicòloga	5anys	Sistèmica
professional 3	jurista	18 anys	

Aquest treball de camp està basat en 11 entrevistes semi-estructurades dirigides a dones que han viscut o algunes d'elles estan vivint violència masclista.

Les entrevistes s'han realitzat a Santa Coloma de Gramenet, i la mostra procura reflectir la diversitat de les dones en termes d'edat, la nacionalitat, formació i l'ocupació i el nivell d'ingressos. Les dones entrevistades tenen entre un i dos fills i una d'elles està embarassada.

Dues d'aquestes dones es troben actualment en un recurs protegit d'acolliment residencial.

3. MARC JURÍDIC DE REFERÈNCIA

3.1. Evolució històrica

La legislació espanyola del S. XIX institucionalitzava un estricte control social de les dones (a través del Codi civil de 1889 i del Codi penal de 1870): la dona no podia treballar sense autorització del marit, no tenia control sobre el seu salari, estava obligada a l'obediència marital, no tenia la pàtria potestat sobre els fills i l'adulteri femení estava severament castigat.

A partir dels segles. XIX i XX s'inicia arreu el moviment feminista, que va suposar un avanç gradual en drets humans per a les dones que s'inicia amb la consecució del vot. Un dels grans guanys fruit de les reivindicacions feministes ha estat el divorci igualitari sense culpables.

A Espanya fins a la Segona República 1931-1936, tot el que feia referència al matrimoni es regulava a partir Codi civil de 1889, que en l'article 52 afirmava: «*El matrimonio se disuelve por la muerte de uno de los cónyuges*»

A partir de la II República, la Constitució de 1931 concedeix el vot a les dones, i el 1932 es legisla tot allò relacionat amb la família des d'una perspectiva de llibertat i igualtat, el matrimoni es basa en la igualtat dels cònjuges, el dret de divorci i les obligacions dels pares cap als fills.

La llei de divorci de 1932⁶ va suposar un gran avenç, una novetat legal i un exemple imitat per altres països europeus. L'article 43 diu: «*La familia está bajo la salvaguardia especial del Estado. El matrimonio se funda en la igualdad de derechos para uno y otro sexo, y podrá disolverse por mutuo disenso o a petición de cualquiera de los cónyuges con alegación en este caso de justa causa*»

El text recollia com a causes de divorci "*El atentado de un cónyuge contra la vida del otro, los hijos comunes o los de uno de aquéllos, los malos tratamientos de obra y las injurias graves*", la fórmula del mutu acord, el divorci sanció o el divorci remei establí la possibilitat que la parella decidís el destí dels fills menors i establí la pensió d'aliments obligatòria. Amb lleis com aquesta la República va col·locar Espanya al nivell dels països més evolucionats.

El règim franquista va anul·lar totes les reformes del Codi civil republicà, la llei republicana de divorci va ser derogada el 23 de setembre de 1939 anul·lant aquest

---

⁶ Ley de divorcio de 1932, de 25 de febrero. República Española.

dret i declarant nuls tots els divorcis concedits durant el període republicà. A més a més es va reimplantar el Codi civil de 1889 (la Llei de 12 de març de 1938 declarava vigent el títol IV del llibre I del Codi civil) que va suposar retornar el criteri antidivorcista amb l'article 22 del Fuero de los Españoles, que afirmava que el matrimoni era únic i indissoluble.

Les dones deixaven de tenir la capacitat de decisió i quedaven totalment subordinades als seus marits: la llar tornava a ser la casa del marit i en cas de separació les dones perdien tots els béns compartits, i fins i tot podien arribar a perdre els propis si eren declarades culpables. Tot així implicava per a les dones la total dependència primer de l'autoritat paterna i després de la marital. El pes de la religió i la doctrina catòlica, i el masclisme són determinats en aquesta etapa, que deixava les dones totalment sotmeses, obligades de nou a exercir el paper exclusiu de mares, esposes i "àngels de la llar".

Després del parèntesi franquista, amb la recuperació de la democràcia, després de la Constitució, el juny de 1978, el juny de 1980, es començà a debatre una proposta de Llei de divorci del Govern que va rebre moltes esmenes de l'oposició. S'aprova de nou el mes d'abril de l'any 1981 la Llei de divorci, que requeria passar un any de matrimoni abans de demanar la separació legal, i aquest era un pas previ obligatori abans del divorci. A més exigia citar causes legals de separació entre les quals s'esmentava l'alcoholisme, la infidelitat, la fi de la convivència conjugal, toxicomanies o violació dels deures conjugals.

Durant el primer govern socialista de José Luis Rodríguez Zapatero es va reformar la llei de 1981 amb l'objectiu d'agilitar els tràmits de separació i divorci.

La Llei de divorci 15/2005, de 8 de juliol, modifica el Codi civil i la Llei d'enjudiciament civil en matèria de separació i divorci. A banda d'eliminar la necessitat de separació com un pas previ al divorci i també l'obligació d'al·legar causes pel trencament de la relació de parella (divorci sense culpables), redueix el temps requerit per divorciar-se i introdueix per primera vegada el terme "custòdia compartida".

L'article 92. en el punt 5, de la llei⁷, diu: *"Se acordará el ejercicio compartido de la guarda y custodia de los hijos cuando así lo soliciten los padres en la propuesta de convenio regulador o cuando ambos lleguen a este acuerdo en el transcurso del procedimiento. El Juez, al acordar la guarda conjunta y tras fundamentar su*

---

⁷ Ley 15/2005, de 8 de julio, por la que se modifican el Código Civil y la Ley de Enjuiciamiento Civil en materia de separación y divorcio. BOE núm. 163, de 9 de julio de 2005.

resolución, adoptará las cautelas procedentes para el eficaz cumplimiento del régimen de guarda establecido, procurando no separar a los hermanos.” Per tant, s'estableix que si la parella arriba a un acord pot sol·licitar la custòdia compartida, i l'apartat 8 del mateix article diu: *"Excepcionalmente, aun cuando no se den los supuestos del apartado cinco de este artículo, el Juez, a instancia de una de las partes, con informe favorable del Ministerio Fiscal, podrá acordar la guarda y custodia compartida fundamentándola en que sólo de esta forma se protege adecuadamente el interés superior del menor"*. A més es permet que, excepcionalment, el jutge atorgui la custòdia compartida encara que només ho demani una de les parts; perquè es pugui donar aquesta situació, el jutge necessita un informe favorable del Ministeri fiscal i que es consideri que només d'aquesta forma es protegeix l'interès superior del menor.

El punt 7 de l'article 92 diu: *"No procederá la guarda conjunta cuando cualquiera de los padres esté incurso en un proceso penal iniciado por atentar contra la vida, la integridad física, la libertad, la integridad moral o la libertad e indemnidad sexual del otro cónyuge o de los hijos que convivan con ambos. Tampoco procederá cuando el Juez advierta, de las alegaciones de las partes y las pruebas practicadas, la existencia de indicios fundados de violencia doméstica.* Però es recalca que un cop assolit l'acord, el jutge acceptarà l'exercici compartit de la custòdia sempre que cap dels dos cònjuges estigui involucrat en un procés judicial per atemptar contra la integritat física, moral o sexual de l'altre cònjuge o dels fills.

Finalment el punt 9 de l'article facilita instruments al jutge que puguin donar suport a la decisió i ho fa de la següent manera: *"El Juez, antes de adoptar alguna de las decisiones a que se refieren los apartados anteriores, de oficio o a instancia de parte, podrá recabar dictamen de especialistas debidamente cualificados, relativo a la idoneidad del modo de ejercicio de la patria potestad y del régimen de custodia de los menores.»*

Diferents autonomies amb dret civil propi i amb capacitat per legislar en aquesta matèria han anat modificant aquesta mesura, com és el cas de Catalunya, que el mes de juliol de 2012 el Parlament de Catalunya va aprovar una reforma del Codi civil Català, LLEI 25/2010, del 29 de juliol⁸, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família, (en vigor des de l'1 de gener de 2011). Que estableix, la guarda i custòdia compartida com a opció "preferent", en casos de separació o divorci (art 233).

---

⁸ Llei 25/2010, del 29 de juliol, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família.

A diferència de la comunitat d'Aragó, en què la custòdia compartida és per defecte, a Catalunya la reforma comporta que la mesura queda condicionada al fet que pare i mare arribin a un acord, que això es reflecteixi en uns "plans de parentalitat" que s'han de presentar al jutge, i que la custòdia compartida ja existeixi prèviament abans de la separació, per la qual cosa que es valorarà el temps dedicat als fills abans de la ruptura⁹.

En cas de falta d'acord entre pare i mare, o en els casos en què s'estimi que la custòdia compartida no existia realment abans de la ruptura, serà l'autoritat judicial qui determini la forma d'exercir la guarda i custòdia, podrà determinar el caràcter conjunt de les responsabilitats parentals o bé disposar que la guarda sigui exercida de forma individual per un dels pares, si és el més adequat per al menor.

Aquesta reforma va incorporar també d'altres modificacions com ara el concepte de "progenitors" en detriment del de "pares", assumint així l'existència de diferents formes de convivència, i això inclou les parelles homosexuals, les famílies monoparentals i també les reconstituïdes. I la tendència a l'assignació de l'habitatge familiar a aquell a qui se li atorgui la custòdia dels menors, i es valoren d'altres aspectes com ara els mitjans econòmics que tingui cadascun dels cònjuges.

La llei rebutja la possibilitat que un dels membres de la parella s'oposi a la mesura al·legant que no contribueix al benestar dels infants.

Abans de l'estiu de 2012, el ministre de Justícia va anunciar també la seva intenció d'impulsar una modificació del **Codi civil** per tal de promoure la custòdia compartida en els casos de separació o divorci de parelles amb fills menors d'edat.

Malgrat la disparitat d'opinions sobre si la mesura de custòdia compartida "preferent" quan no hi ha acord suposarà un benefici pel benestar del menor, sembla que en tots els sectors hi ha acord- i la llei¹⁰, també ho estableix així- **que en casos en què existeix violència de gènere o indicis d'aquesta situació no es tindrà en compte mai aquesta mesura.** *"No procederá la guarda conjunta cuando cualquiera de los padres esté incurso en un procedimiento penal iniciado por atentar contra la vida, la integridad física, la libertad, la integridad moral o la libertad e indemnidad sexual del otro cónyuge o de los hijos que convivan con ambos. Tampoco procederá cuando el juez advierta, de las alegaciones de las partes y las pruebas practicadas la existencia de indicios fundados de violencia doméstica", article 92.7*

---

⁹ Article 233-11. Criteris per a determinar el règim i la manera d'exercir la guarda.

¹⁰ Ley 15/2005, de 8 de julio, por la que se modifican el Código civil y la Ley de Enjuiciamiento civil en materia de separación y divorcio. BOE núm. 163, de 9 de juliol de 2005.

El Codi civil de Catalunya en l'article **233.11 sobre Criteris per a determinar el règim i la manera d'exercir la guarda diu en l'apartat 3** diu: *"En interès dels fills, no es pot atribuir la guarda al progenitor contra el qual s'hagi dictat una sentència ferma per actes de violència familiar o masclista dels quals els fills hagin estat o puguin ésser víctimes directes o indirectes. En interès dels fills, tampoc no es pot atribuir la guarda al progenitor mentre hi hagi indicis fonamentats que ha comès actes de violència familiar o masclista dels quals els fills hagin estat o puguin ésser víctimes directes o indirectes"*.

3.2. Legislació sobre divorci i custòdia en altres països:

L'Estat de Califòrnia va ser el primer, l'any 1980, que legislà sobre custòdia compartida i pressuposà que aquesta mesura és en interès superior del menor.

En l'àmbit de la Unió Europea (UE) es rellevant que, la figura de la custòdia només està generalitzada en els casos que es dona acord per part d'ambdós progenitors, i s'evidencia que els tribunals «no són favorables» a implantar aquesta fórmula en els supòsits en los que no hi ha acord entre progenitors; ja que s'entén que la mesura requereix d'una bona comunicació entre ambdós progenitors. Actualment 6 estats de la Unió tenen legislació sobre custòdia compartida: França, Itàlia, la Gran Bretanya, República Txeca, Bèlgica i Espanya.

La idea generalitzada i equivocada que majoritàriament els països de la Unió Europea tenien implementada la custòdia compartida té el seu origen en una confusió terminològica, ja que en la majoria de països europeus, a diferència d'Espanya, no es distingeix entre el concepte de pàtria potestat i custòdia compartida; parlen de custòdia compartida quan es refereixen a "la responsabilitat parental" que implica que pare i mare intervenen en la presa de decisions que afecten els i les menors.

A més la implementació de la custòdia compartida en aquest països europeus és força recent i ho han fet de diferent manera: França modifica el Codi civil, a partir de la llei francesa de 4 de març de 2002, pel que fa a les relacions familiars en situacions de divorci i, adopten el principi de custòdia compartida (residència alterna), com a norma general, per nenes i nens independentment de l'edat, sense cap criteri o restricció que tingui per objectiu vetllar pel benestar emocional dels infants.

En el cas de Bèlgica, que compta amb la mesura des de 2006, es basa en el sistema "d'allotjament igualitari" com a model general, el jutge o jutgessa està

obligat a concedir-lo sempre que el sol·liciti un dels dos progenitors. A Itàlia, el Parlament va aprovar el 8 de febrer de 2006 "*Disposicions per la separació dels pares i la custòdia compartida dels fills*", que modifiquen el Codi civil, en l'article 155, i diu que el jutge o jutgessa pot adoptar-la sense necessitat de petició si considera que és en interès del menor.

La normativa de la República Txeca¹¹, es la més explícita; en l'article 26.4 del Codi de família, enumera i concreta les circumstàncies que el jutge o jutgessa ha de tenir en compte, a fi de protegir l'interès del menor: "*su personalidad, en especial sus intereses talento, aptitudes y capacidades educativas, observando a su vez las necesidades vitales de los progenitores. Cuidará de que respete el derecho del niño a estar al cuidado de ambos progenitores y el mantenimiento del contacto personal regular con ellos y el derecho del otro progenitor, que no ostente la guarda y custodia a una regular información sobre el niño. El Juez tendrá en cuenta asimismo la orientación sentimental del niño y el ambiente en el que se mueva el niño, la capacidad educativa y responsabilidad de los progenitores, la estabilidad del futuro ámbito de educación, las aptitudes del progenitor para llegar a acuerdos con el otro sobre las cuestiones relacionadas con la educación del niño, los lazos sentimentales del niño con sus hermanos, abuelos y otros familiares, así como las garantías materiales, incluidas las circunstancias relacionadas con la vivienda*".

Els sis països que preveuen la custòdia compartida concedeixen al jutge la potestat per establir-la.

Malgrat que es tracta de legislacions molt recents, França, Itàlia i la Gran Bretanya, tres dels països esmentats compten amb informes científics negatius sobre els efectes que la mesura té sobre els menors:

França, hi ha un estudi clínic¹² realitzat per quatre dels mes prestigiosos experts en psiquiatria infantil del país i avalat per l'Associació Francesa de Psiquiatria, que mostra l'existència de símptomes com ansietat, inseguretat, depressió i problemes de desenvolupament emocional en 150 nenes i nens menors de 6 anys, estudiats que estaven subjectes a la mesura de custòdia compartida imposada per via judicial sense acord dels progenitors.

---

¹¹ Isabel Aramburu, Mercedes Chato, Belén Martín, Rosa Pérez-Villar, *Estudio de derecho comparado sobre la regulación de la custodia compartida*, Asociación de Mujeres Juristas Themis, 2007, pág 51.

¹² Maurice Berger, Albert Ciconne, Nicole Guedeney, Hana Rottman: Clinique, *La résidence alternée chez les enfants de moins de six ans: une situation à hauts risques psychiques*. Devenir, volume 16, número 3, 2004, pág. 213-228.

L'informe d'aquest estudi ha motivat la introducció en la llei francesa d'un seguit de criteris restrictius orientats a salvaguardar el correcte desenvolupament emocional dels infants, com per exemple: "l'obligatorietat de respectar el principi de progressivitat en funció de l'edat de l'infant, supervisió periòdica del seu correcte desenvolupament en la pràctica, i inviabilitat de la mesura en aquells casos en què existeixin antecedents provats de violència de gènere, i la implementació d'una mesura que permet escoltar els i les menors.

Les associacions de dones italianes reunides en la Plataforma "Lavori in Corsa", van presentar el juliol de 2011 en la sessió plenària de Nacions Unides, a la Comissió de la Convention for the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW), un informe contra el govern italià en relació al tema del suposat "SAP" (síndrome alienació parental). La Comissió va mostrar preocupació per aquest tema, i va emetre una recomanació al govern italià emplaçant-lo a controlar i prendre mesures a fi que en els jutjats no s'utilitzin teories acientífiques com la del suposat SAP, i a fi que revisés les polítiques de custòdia compartida imposada en casos de divorci contenciós vist el caràcter perjudicial per als nens i nenes i les seves mares.

Concretament l'informe de la CEDAW al Govern italià diu: *"Este Comité se ha percatado de que el Act No. 54/2006 introdujo la custodia (física) alterna como medida preferente en los casos de separación o divorcio. No obstante, este Comité está preocupado por la falta de estudios acerca de los efectos sobre de este cambio legal, especialmente en el marco de la investigación comparativa que señale los efectos negativos en los niños (especialmente niños pequeños) de la custodia compartida impuesta. Aún más allá, CEDAW/C/ITA/CO/6 12 11-44176 está muy preocupado por los informes de sospecha basados en quejas por abusos a niños en casos de custodia, fundamentados en la dudosa teoría del "síndrome de alienación parental".*

Este comité hace un llamamiento al partido gobernante para que evalúe este cambio legal en el área de la custodia de niños basándose en estudios científicos, con el fin de establecer debidamente sus efectos a largo plazo en mujeres y niños, teniendo en cuenta la experiencia acumulada en otros países en esta materia¹³.

---

¹³ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, Concluding observations of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women Republic of Italy, August 2011,

citada a: <http://custodiapositiva.blog.spot.com.es/2011/11/la-cedaw-onu-advirtio-al%20gobierno>

A Itàlia s'ha produït també una reforma legal que impedeix que la custòdia compartida s'estableixi contra la voluntat dels i les menors i s'han activat mecanismes que permeten que aquests siguin escoltats en qualsevol moment.

Austràlia i Canadà són països amb mes temps de legislació sobre custòdia:

Austràlia va aprovar la legislació de custòdia compartida l'any 1995, i s'introdueix la terminologia "*residència i responsabilidad parental*" i malgrat que inicialment no incorpora la presumpció que els nens passin el 50% del temps amb cada un dels progenitors una modificació de la llei¹⁴ el juliol de 2006 aconseguix que la custòdia compartida es consideri com "un punt de partida per la discussió i la negociació" i que s'apliqui la presumpció d'igual responsabilitat parental. El tribunal havia de considerar la possibilitat d'una ordre d'igual temps per a cada progenitor i si això no era indicat, calia buscar una opció que s'apropés al màxim a aquesta mesura.

El govern australià és va adonar de greus problemàtiques generades a partir de la reforma de la llei el 2006, i per això va encarregar, tal com esmenta la Doctora Barea en el seu llibre, diferents estudis i informes per avaluar els efectes de la reforma 2006. Algunes d'aquestes investigacions i informes feien referència a com s'ocupava de la violència familiar el sistema de dret de família¹⁵.

Aquest estudi va mostrar, entre d'altres aspectes, que una de les conseqüències més greus de la preferència oficial per la custòdia compartida és l'impacte en els menors i les mares de la violència de gènere postdivorci.

El govern australià, després de constatar mitjançant estudis i investigacions els efectes que ha tingut en les famílies i els nens la mesura de custòdia compartida, ha optat per modificar de nou (l'any 2010) la legislació¹⁶ que prioritza la protecció del nen i nenes per sobre de mantenir una relació significativa amb cada progenitor. També el govern australià va donar importància a la violència familiar per l'interès superior del menor i per tant preveu millorar-ne la detecció.

---

¹⁴ *Family Law Amendment (Shared Parental Responsibility)*

¹⁵ Researchers: Associate Professor Dale Bagshaw and Professor Thea Brown (co-Directors) with Dr Sarah Wendt, Dr Alan Campbell, Dr Elspeth McInnes, University of South Australia, Beth Tinning, James Cook University Dr Becky Batagol, Dr Adiva Sifris, Dr Danielle Tyson, Monash University, Dr Joanne Baker and Ms Paula Fernández Arias, *Family Violence and Family Law in Australia. The Experiences and Views of Children and Adults from Families who Separated*. Monash university, University of south Australia, James Cook University, for the Australian Attorney-Generals Department. Post-1995 and Post-2006 April 2010 Volume 1. Citat a Consuelo Barea, *los inconvenientes de la custodia compartida*, editorial Consuelo Barea, 2012, pàg 124.

¹⁶ Family Law Legislation Amendment (Family Violence and Other Measures) Act 2011. Citat a Consuelo Barea, *los inconvenientes de la custodia compartida*, pàg 172.

El cas de Canadà, amb legislació sobre custòdia des de 2002, inicialment no mostrava preferència per la custòdia compartida i s'atenia a la idea de diversitat en les situacions i models familiars presentant un marc legal flexible. Però un dels factors que valoraven els tribunals, en funció de l'interès superior del menor, era el dret que tenia el nen a mantenir relacions significatives amb ambdós progenitors, i la bona disponibilitat d'aquests perquè el nen mantingui una relació amb l'altre. D'altra banda la legislació no incorporava la visió de gènere en els casos de violència familiar; aquest és un clar exemple del androcentrisme amb el qual es legisla.

Uns anys més tard, concretament el 2011, un projecte de llei introdueix modificacions importants pel que fa als criteris que determinen l'interès superior del menor i es considera a qui va dirigida la violència familiar i els efectes que pot tenir aquesta violència sobre les criatures i les altres persones de la família que la pateixen i és té en compte l'opinió dels infants.

4. CONCEPTES I EFECTES DE LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE 4.1. La violència contra les dones

La violència vers les dones és un tema rellevant i és un dels problemes socials més greus a Europa i a la resta del món. La Conferència Mundial de Drets Humans celebrada a Viena l'any 1993 va suposar un reconeixement dels drets de les dones com a drets humans i establí la base mínima d'igualtat entre homes i dones i aquell mateix any la ONU va aprovar la Declaració sobre l'Eliminació de la Violència contra la Dona, en la qual s'afirma que la violència vers les dones és un problema universal de la societat i significa un atemptat contra els drets fonamentals.

Conferències mundials convocades per les Nacions Unides han servit per atorgar al problema de la violència contra les dones un lloc preminent en el debat polític i social de la comunitat internacional: Mèxic 1975, Copenhague 1980, Nairobi 1985, Beijing 1995 i Nova York 2000. En la lluita contra la violència vers les dones a tot el món cal tenir present el paper que hi han tingut els moviments feministes.

Per comprendre el fenomen de la violència masclista s'ha de considerar l'impacte que ha tingut la cultura patriarcal en la vida de les dones i dels homes, ja que ha establert rols i ha assignat estereotips d'acord amb el sistema de sexe-gènere. La diversificació dels rols assignats i la valoració desigual que se n'ha fet, dins el context cultural on es desenvolupen, ha possibilitat que siguin interioritzats per les persones d'una societat que premia el manteniment dels papers assignats i corregeix la transgressió.

Aquesta representació de la violència cap a les dones com un problema estructural, cultural, que té les arrels en un concepte de poder desigual entre dones i homes i que és un problema públic és, però, relativament recent, ha viscut una important transformació i actualment encara un sector important de l'opinió pública, i part de la doctrina legal considera que és igual que una agressió la faci un home a una dona que una dona a un home; la llei ha de ser igual perquè el fet és el mateix. Dolores Juliano diu¹⁷ el que defineix aquesta violència no és l'àmbit on es fa, ni tampoc la forma que té l'agressió (baralles, amenaces, etc.), sinó que és la violència que s'exerceix contra qui s'aparta dels models de gènere establerts. L'autora distingeix entre violència de gènere, violència contra les dones i violència masculina contra les seves companyes sentimentals:

---

¹⁷ Dolores Juliano, *Les altres dones*. Quaderns de l'Institut / 7, edita Institut Català de les Dones, Novembre 2005.

La violència de gènere és quan un cop assignades conductes diferents a homes i dones, es crea un àmbit general d'expectatives socials que sanciona amb discriminació i de vegades amb agressivitat física a qui s'aparta del model, sigui del sexe que sigui. Aquest és el camp al qual resultaria més adequat denominar violència de gènere, ja que castiga totes les persones que s'aparten del que es considera normal en termes de rols socials assignats a homes i dones, i puneix les conductes i les opcions sexuals divergents de la norma.

La violència contra les dones és quan l'agressió contra les dones és duu a terme dintre del camp d'unes relacions de gènere particulars, en què tradicionalment s'ha considerat que els homes eren més valuosos des del punt de vista social, i hom els ha atribuït drets sobre les dones. Així els homes, en tant que col·lectiu, se senten amb autoritat per determinar com han de ser i actuar les dones, i per castigar-les si infringeixen les normes. Les dones, pel fet de ser-ho, pateixen desvaloració social, exclusió total o parcial d'alguns àmbits de poder, discriminació salarial, sobrecàrrega de feina i dificultats per fer valer les seves reivindicacions.

Aquestes violències es donen, no només perquè s'aparten de les normes de gènere, sinó perquè les que s'aparten són dones¹⁸.

La violència dels homes contra les seves companyes o excompanyes sentimentals domina el fet que la major part de les agressions que pateixen les dones, les reben dels seus companys sentimentals.. Aquesta violència personalitzada és la que produeix més víctimes mortals i és la que preocupa principalment en les noves propostes de legislació. La violència d'aquest tipus l'exerceixen els homes com una forma extrema d'exercir el seu control sobre les seves dones, i es relaciona amb els drets que creuen que hi tenen. Aquests drets han anat des de poder exigir fidelitat sexual, fins a considerar normal que les dones dediquin el seu temps i esforç a treballar gratuïtament per satisfer les necessitats del seu marit i dels altres membres del grup familiar. Quan les dones qüestionen aquest model i reivindiquen la seva autonomia com a éssers humans i el dret a disposar del seu propi cos i de la seva força de treball, molts homes se senten atacats en les prerrogatives tradicionals i expressen amb les seves agressions la incomoditat amb els nous models i bàsicament la seva reticència a considerar les dones com persones, amb els mateixos drets de què gaudeixen ells¹⁹.

"Enquadrant-la dintre dels models de gènere, i tenint-ne en compte la asimetria, es poden entendre les agressions contra les dones i la necessitat d'una legislació

---

¹⁸ Dolores Juliano, *Les altres dones*, quaderns de l'Institut/7 Novembre 2005 pàg. 26

¹⁹ Dolores Juliano, *Les altres dones*, quaderns de l'Institut/7 Novembre 2005 pàg. 26

específica. La violència social es pot donar en circumstàncies i contextos diferents, però la violència que es fa contra la meitat femenina de la població adquireix el seu significat dintre del marc d'una discriminació tradicionalment construïda com a legítima²⁰.

Aquest plantejament de posar l'accent en el caràcter estructural d'aquest fenomen i en la construcció social i cultural dels trets atribuïts als homes i a les dones, que atorga a les diferències sexuals uns continguts basats en la desigualtat de poder entre homes i dones²¹ significà un punt d'inflexió clau per determinar el tractament que s'havia de portar a terme per fer front a la violència vers les dones; aquest és l'enfocament del qual parteix la Llei 5/2008, de 24 d'abril, sobre el Dret de les Dones a Eradicar la Violència Masclista I en aquesta línia la llei utilitza l'expressió violència masclista perquè el masclisme és el concepte que, d'una manera més general, defineix les conductes de domini, control i abús de poder dels homes sobre les dones i que, alhora, ha imposat un model de masculinitat que encara és valorat per una part de la societat com a superior.

La llei defineix la violència masclista com *"la violència que s'exerceix contra les dones com a manifestació de la discriminació i de la situació de desigualtat en el marc d'un sistema de relacions de poder dels homes sobre les dones i que, produïda per mitjans físics, econòmics o psicològics, incloses les amenaces, les intimidacions i les coaccions, tingui com a resultat un dany o un patiment físic, sexual o psicològic, tant si es produeix en l'àmbit públic com en el privat."*(article,3).

L' article 4 de la Llei parla de les formes de violència masclista i les defineix com :

- Violència física: comprèn qualsevol acte o omisió de força contra el cos d'una dona, amb el resultat o el risc de produir-li una lesió física o un dany.
- Violència psicològica: comprèn tota conducta o omisió intencional que produeixi en una dona una desvaloració o un patiment, per mitjà d'amenaces, d'humiliació, de vexacions, d'exigència d'obediència o submissió, de coerció verbal, d'insults, d'aïllament o qualsevol altra limitació del seu àmbit de llibertat.
- Violència sexual i abusos sexuals: comprèn qualsevol acte de naturalesa sexual no consentit per les dones, incloent-hi l'exhibició, l'observació i la imposició, per mitjà de violència, d'intimidació, de prevalença o de manipulació emocional, de

---

²⁰ Dolores Juliano, *Les altres dones*, quaderns de l'Institut/7 Novembre 2005 pàg. 28

²¹ Victoria Sau, *Reflexiones Feministas para principios de siglo*, Alianza Editorial, 2000

relacions sexuals, amb independència que la persona agressora pugui tenir amb la dona o la menor una relació conjugal, de parella, afectiva o de parentiu.

- **Violència econòmica:** consisteix en la privació intencionada i no justificada de recursos per al benestar físic o psicològic d'una dona i, si escau, de llurs filles o fills, i la limitació en la disposició dels recursos propis o compartits en l'àmbit familiar o de parella.

I finalment és defineixen en la llei²² els àmbits de la violència masclista i parla de violència en l'àmbit de la parella, en l'àmbit familiar, violència en l'àmbit laboral, assetjament per raó de sexe, assetjament sexual i violència en l'àmbit social o comunitari (agressions sexuals, assetjament sexual, tràfic i explotació sexual de dones i nenes, mutilació genital femenina, matrimonis forçats. violència derivada de conflictes armats, violència contra els drets sexuals i reproductius de les dones) .

Per comprendre el fenomen de la violència contra les dones, cal defugir de la tendència de confondre els factors de risc amb les causes de la violència. L'alcoholisme, les addiccions o la pobresa i la crisi són alguns d'aquests factors que actuen com a mites o creences i que tenen la funció de minimitzar el fenomen i de fer-lo invisible com a problema social però, en cap cas, en són la causa sinó formes simplificadores d'explicar el fenomen a partir de la recerca d'un factor causal, cal obrir la mirada al ventall de factors determinants entrellaçats que trobem a la base d'aquestes situacions i són l'arrel profunda del problema. Per això, considerem més oportú adoptar una perspectiva multidimensional i circular, com la que proposa el model ecològic²³, que postula que la realitat familiar, la realitat social i la cultural poden entendre's organitzades com un tot, com un sistema compost per diferents subsistemes que s'articulen entre si d'una manera dinàmica.

Per entendre com aquesta violència s'instal·la en la relació de parella, i entendre els comportaments de les persones implicades, cal tenir molt present la idea de procés. El model que millor reflecteix les fases d'aquest procés violent és el del Cicle de la violència²⁴, que descriu tres fases:

- **fase d'acumulació de tensió:** escalada gradual de tensió en què la irritabilitat de l'home, manifestada amb crítiques, crits o insults, va en augment sense motiu comprensible i aparent per a la dona. És probable que qualsevol intent de control d'agents externs fracassi.

---

²² Llei 5/2008 de 24 d'abril sobre el dret de les dones a eradicar la violència masclista.

²³ Jorge Corsi, *Violència familiar, una mirada interdisciplinària sobre un grave problema social*. (Buenos Aires: Paidós, 1994).

²⁴ Leonor Walker, "The Battered Women Syndrome", Springer Publishing Company LLC, 2009 third edition. Pàg. 85-102.

- fase d'explosió violenta: descàrrega incontrolada de les tensions acumulades (atacs físics, atacs, sexuals, amenaces, etc.) que fan que es produeixi un incident agut d'agressió.
- fase de "lluna de mel": desapareixen la violència i la tensió. L'agressor utilitza la manipulació afectiva perquè la dona no l'abandoni, argumenta un penediment amb promeses de canvi, regals, etc., que pot semblar sincer. La dona confia en les seves promeses.

Dins d'aquest procés es produeixen tres emocions bàsiques que mantenen el cicle de la violència en moviment i dificulten el trencament d'una relació violenta: l'amor per la seva parella; la relació passa per bons moments i no tot és dolent, l'esperança que tot canviarà, atès que a l'inici de la relació no va ser així de violent i la por que la matin, a ella, o a la seva família.²⁵

Reconèixer i respectar aquest procés és fonamental per evitar la revictimització de les dones per part dels i les professionals.

Diferents estudis²⁶ han evidenciat que la violència cap a les dones per part de les seves parelles o exparelles presenta alguns trets característics que cal també tenir en compte:

- Els episodis de violència tenen un inici primerenc; comencen amb la convivència, durant l'embaràs o amb el naixement dels fills i filles.
- La cronicitat de la violència; sovint les dones demanen ajut després d'una llarga evolució de les agressions. L'assiduitat de les agressions fa que es converteixin en un patró de relació difícil de trencar.
- Les estratègies de les dones enfront aquesta violència pretenen evitar les agressions, i moltes de les accions que duen a terme (denúncia, fugida, petició d'ajut...) tenen com a objectiu, en molts casos, canviar la conducta de l'agressor, que és, en realitat, un objectiu inabastable per a les dones.
- Les repercussions de la violència en les dones afectades impliquen un ampli ventall de manifestacions en el pla psíquic, com la indefensió apresada i la síndrome d'estrès posttraumàtic, caracteritzats per trastorns d'ansietat, depressió, disminució

²⁵ Proposta del Centre Dolors Piera d'Igualtat d'Oportunitats i Promoció de les Dones de la Universitat de Lleida.

²⁶ Esther Amat; Emilia Cruz; Pepi Delgado; Mònica Díaz, Victòria González; Sandra López; Lourdes Molina; Anna Montes, Sheila Moreno; Mª Rosa Vinuesa, *Els menors i la violència contra la parella. Aproximació a les característiques, sociodemogràfiques i judicials de les dues parts implicades*, novembre 2010.

Montserrat Davins i Pujols, Tesi Doctoral *Maltractaments en les relacions de parella: estils de personalitat, simptomatologia i ajustament didàctic d'un grup de dones maltractades*, capítol 7, gener de 2005.

de l'autoestima, passivitat, disminució de la capacitat de control sobre les seves vides, o reexperimentació dels successos traumàtics, associats a sentiments de culpa i vergonya.

Pel que fa a la salut física, els efectes de la violència es presenten d'una manera molt variable, des de les contusions a les lesions cròniques, fins arribar a l'assassinat. També cal considerar les conseqüències sobre la salut de les filles i fills que presenciïn les agressions cap a la mare i/o que també reben les agressions.

Larrauri²⁷ denuncia que el sistema penal mostra a les dones que posen denúncies, i que després volen retirar-les com a persones irracionals, i afirma que aquestes accions el que fan no és més que reflectir les limitacions del sistema penal, per garantir la protecció de les dones.

Diu l'autora que, moltes dones denuncien per intentar canviar la situació que estan patint. Sovint la resposta que reben no és una via per resoldre-la, i denunciar la situació no sempre és sinònim de més protecció.

D'altra banda el procés penal no dona resposta a les necessitats de les dones, en aquesta línia destaca que no contribueix a solucionar la dependència econòmica de les dones, ja que no està combatent l'impagament de les pensions ni preveu el dret a cobrament d'indemnitzacions, com a víctimes d'un delictes posant en consideració els anys que la dona ha estat patint violència.

Una altra de les causes de retirada de les denúncies és el temor a les represàlies per part del marit o parella, aquest temor queda resolt, teòricament, per les ordres d'allunyament, però les dones saben que a vegades els agressors incompleixen les ordres, que els jutjats tendeixen a donar-ne poques i, en canvi, sovint interposar una denúncia o iniciar els tràmits de separació suposa un moment d'alt risc per elles: *"En el momento de la separación, la búsqueda de control del agresor a menudo se vuelve más aguda, violenta y potencialmente letal"*.²⁸

La falta d'informació i la comprensió del procés penal comporta que la víctima no pugui aprofitar les possibilitats del sistema penal. Hi ha diferents delictes en què es condemna en base al testimoni de la víctima, l'autora afirma que a les víctimes de violència de gènere se'ls atorga una credibilitat al compliment dels tres requisits

---

²⁷ Elena Larrauri, *¿por qué retiran las mujeres maltratadas las denuncias?*, Revista de Derecho Penal y Criminología. 2ª época, nº 12 (2003).

²⁸ Consuelo Barea, *El maltratador como ex-marido y como padre*, Editorial Consuelo Barea, 2012: pág. 21.

(absència d'incredibilitat subjectiva, versemblança corroborada i persistència de la incriminació) diferent a les víctimes d'altres delictes.

Larrauri²⁹ fa èmfasi en el caràcter androcèntric del dret. Aquest fet és fa especialment evident perquè el terme persona es sinònim "d'home" i ignora el "ser mare". Les dones, per com s'han socialitzat, sovint prenen decisions pensant amb el benestar dels altres, d'acord amb aquesta idea moltes dones poden aguantar la situació de violència " pels seus fills", per la por a perdre'ls o per la por que no estiguin atesos.

Les dones saben que la separació implica menys recursos familiars, elles sovint o no compten amb recursos econòmics o, si els tenen, aquests són inferiors als de la seva parella; per tant, si l'agressor no maltracta directament els fills i filles la dona pot valorar que és millor que "tinguin pare". D'altra banda, aquesta opció és ben acceptada socialment.

L'agressor, davant la petició de separació de la dona, és habitual que l'amenaci dient: "et prendré els nens"; les dones saben que això és possible. Bodelón³⁰, en el seu últim llibre, identifica factors que contribueixen a desincentivar les dones de denunciar i d'iniciar el procediment penal, una d'elles és la por que tenen a la reacció violenta de l'agressor i lligat amb aquest punt la desconfiança que tenen en les mesures de protecció previstes pel sistema de justícia penal.

En aquest sentit assenyala³¹que *"las lógicas del sistema judicial penal van confeccionando un "cliché" arriba indicado acerca de la violencia de género denunciabile. Las denuncias con más visos de prosperar son las que describen agresiones a) físicas, b) con "marcas", c) "recientes" y d) documentadas con un parte médico. Al contrario es frecuente que no prosperen aquellas que relatan violencia de género habitual, sin pruebas concretas, o agresiones recientes, con independencia de su gravedad. Esta lógica está en contradicción con el comportamiento típico del comportamiento de las víctimas de la violencia de género, que tardan, especialmente un tiempo largo, a menudo años, en denunciar y que en su totalidad refieren violencia habitual"*.

---

²⁹ Elena Larrauri, *¿por qué retiran las mujeres maltratadas las denuncias?*, Revista de Derecho Penal y Criminología. 2ª época, nº 12 (2003).

³⁰ Encarna Bodelón, *Violencia de género y las respuestas de los sistemas penales*, Ediciones Didot octubre 2012.

³¹ Encarna Bodelón, *Violencia de género y las respuestas de los sistemas penales*, Ediciones Didot octubre 2012 : pág. 51.

Bodelón ressalta que en general les dones segueixen desinformades sobre els seus drets, els advocats no són un element de suport i d'informació de drets, la informació que els donen és escassa i va en funció de la sensibilitat del professional respecte a la violència de gènere, falta d'implicació per preparar el judici amb temps i una actitud poc activa entorn al procés, com la recerca de proves, etc. són trets que les dones destaquen, tal com afirma Bodelón³² "hi ha actuacions professionals que consoliden les barreres que dificulten el trencament de la violència".

És habitual que els advocats recomanin que pactin amb l'agressor. En aquests casos, sovint es tracta d'un pacte entre advocats, en què les dones se senten desinformades, no participen ni són consultades.

Mentre que les experiències que descriuen les dones de l'àmbit policial són diverses, algunes dones expliquen haver tingut experiències positives, de bon tracte, en què s'han sentit escoltades, altres descriuen males pràctiques policials, però el que es confirma en l'estudi és que totes les dones descriuen la seva relació amb el jutjat com una experiència traumàtica.

El jutjat en general no realitza una investigació d'ofici d'aquests casos i espera que les dones aportin les proves. Les dones es refereixen al tracte rebut pel jutge o jutgessa com un tracte hostil i poc acollidor. Malgrat que les dones mantinguin durant el procés haver patit violència de gènere, poden no obtenir una sentència condemnatòria o encara que la obtinguin no se senten protegides.

4.2. L'agressor

Consuelo Barea fa referència als estudis d'especialistes en teràpia per maltractadors que conclouen "*las pruebas presentadas sugieren una heterogeneidad de las características de los hombres que maltratan(...)*La heterogeneidad de las características psicológicas y conductuales sugiere que no se puede vincular ninguna patología al maltrato"³³ per afirmar que el maltractador no té un perfil de personalitat determinat. La majoria tenen el que podríem definir com una personalitat normal, per tant no existeix una personalitat característica ni una patologia que origini la violència. Els maltractadors tampoc tenen un perfil clínic, no es corresponen a cap patologia catalogada en el Manual Diagnòstic i Estadístic dels trastorns Mentals (DSM IV). Només entre un 20 i un 30% d'ells té una malaltia mental.

---

³² Encarna Bodelón, *Violència de gènere y las respuestas de los sistemas penales*, Ediciones Didot octubre 2012. pág. 93.

³³ Consuelo Barea, "*El maltratador como ex-mario y como padre*", Ediciones Consuelo Barea Payueta, diciembre 2012.

El maltractador té una mentalitat patriarcal, que es basa en la creença cultural i social de la superioritat del l'home sobre la dona, considera la dona i les criatures com de la seva possessió, és el que ha après de la cultura, i no té un problema de control de còlera, sinó de discriminació cap a les dones. Ha fet un aprenentatge al llarg de la vida de l'ús de la violència com a mètode per afrontar conflictes externs i interns, i sovint ha presenciat violència a la família d'origen, tot i que això no sempre és així. No sol tenir un comportament violent fora de la llar, no manifesta problemes destacables en les seves relacions laborals o socials, és una persona d'aparença normal, que pot tenir un bon nivell d'estudis.

L'autora descriu el procés de maltractament a partir de conductes del maltractador envers les dones basades en el control, l'aïllament i explica "*el triunfo del maltratador es hacer llegar a la mujer al coloquialmente llamado Síndrome de Estocolmo*"³⁴.

L'exposició prolongada i continuada a un control totalitari pot provocar efectes en la personalitat del subjecte, és el que s'anomena estrès posttraumàtic "*es la adaptación al maltrato de quien no cree poder escapar del terror*"³⁵.

"*En la relación de pareja del maltratador hay un incremento gradual y continuado del poder patriarcal, que traspasa camaleónicamente el límite invisible de la equidad y el respeto. Destacar estos cambios requiere un estudio profundo de los comportamientos y gran experiencia en violencia de género*".³⁶

En una relació de violència de gènere quan la dona decideixi separar-se i deixar l'agressor, aquest ho viu com una ofensa injustícia i ingritud, això pot suposar una intensificació de la coacció i l'abús amb l'objectiu de recuperar el control, pot ser que tingui conductes com espionar la víctima, perseguir-la, violar l'ordre d'allunyament, persecució, assetjament mitjançant el mail o el telèfon, etc. amb la intenció d'espantar-la i intimidar-la aquestes conductes són molt més difícils de demostrar.

Aquestes actituds també responen al fet que l'agressor entén la possessió i control sobre la dona com a sinònim d'amor i això pot suposar que en ocasions es doni davant la separació un intent de reconquesta i seducció en la qual es fan promeses de canvi, hi ha una actitud victimista i un acostament als fills i filles; si no fa efecte

---

³⁴ Consuelo Barea, *Manual para mujeres maltratadas que quiere dejar de serlo*, Ed Océano Ambar, 2004. Página 39.

³⁵ Consuelo Barea, *El maltratador como ex-marido y como padre*, Ediciones Consuelo Barea, Noviembre 2012: 36.

³⁶ Consuelo Barea, *El maltratador como ex-marido y como padre*, Ediciones Consuelo Barea, Noviembre 2012: 28.

aquest episodi es converteix en un episodi de coacció i intimidació, i una de les amenaces més freqüents en aquesta etapa és la demanda paterna de custòdia compartida o única. *"es probable que los hombres violentos busquen nuevas formas de control cuando las viejas fallen. Los agresores usan el sistema legal como un nuevo campo de combate"*³⁷ .

4.3. La violència contra els fills i filles

Professionals experts i diferents investigacions realitzades³⁸ coincideixen des de mitjans dels anys setanta a concloure que els nens i nenes exposats a la violència de gènere presenten dificultats emocionals, conductuals símptomes traumàtics associats a la violència contra les seves mares.

Inicialment se situa els nens i nenes fills de dones víctimes de violència de gènere com espectadors; així doncs, no es tenia en compte el seu patiment i es donava per suposat que a partir de treballar la recuperació de les dones es recuperaven els infants.

Posteriorment professionals de les cases d'acollida van fer visible que els fills i filles de dones víctimes requerien atenció, i l'any 2003 Holden³⁹ categoritza deu tipus possibles d'exposicions a la violència en els menors, com per exemple : la perinatal, el testimoni presencial, l'escolta, l'observació de conseqüències immediates a la agressió, el experimentar les seqüeles, etc.

Hi ha entitats⁴⁰, que ressalten que aquests infants són víctimes de la violència per si mateixos i no un efecte colateral de la violència vers les dones, i alerten sobre la invisibilització de la infància en els casos de violència de gènere tant per part de les mateixes dones com dels equips de professionals dels diferents àmbits, que consideren que els nens i nenes no s'assabenten del que passa a casa si nó estan presents quan hi ha les agressions i que només pateixen aquelles criatures que presenten simptomatologia evident (agressivitat o símptomes depressius clars).

---

³⁷ Leonore E.A.Walker& Glenace E. Edwall, *"Domestic Violence and Determination of Visitation and Custody in Divorce"*, 1987, pàg 130.

³⁸ Beatriz Atenciano Jiménez, *"Menores expuestos a violència contra la pareja: notas para una pràctica clínica basada en la evidencia."*, Edita Clínica i Salut.Vol 20 nº3, pàg. 261-272.

³⁹ G.W. Holden, *Children Exposed to Domestic Violence and Child Abuse: Terminology and Taxonomy. Clinical Child and Family Psychology Review*, 6(3), 2003 pàg151-160.

⁴⁰ Institut Reinserció Social (IRES), treballa amb infants víctimes de violència de gènere, amb l'objectiu de evitar la transmissió intergeneracional de la violència de gènere i la reparació del dany causat, en els programes de recuperació dels menors es imprescindible comptar amb la participació d'un adult que no estigui exercint violència sobre ells/elles en la majoria de casos és la mare, ja que ella és la cuidadora principal i per tan promou la recuperació dels seus fills i filles.

Altres investigacions⁴¹ han demostrat que els fills i filles de dones víctimes de violència, són nens i nenes que han après a viure en un clima de tensió i por, a vegades se senten culpables del que el pare fa a la mare, senten cap al pare més por que estimació i alguns dels seus efectes són: problemes de socialització, aïllament, inseguretat, problemes d'integració, malsons, insomni, fòbies, ansietat, alteracions del desenvolupament afectiu i la interiorització de rols de gènere erronis⁴².

Barudy⁴³ en la mateixa línia defensa que la violència de gènere té efectes traumàtics per als fills i les filles de les dones que la pateixen i cita problemes físics, emocionals, cognitius, conductuals i socials i descriu la simptomatologia com problemes presents en els menors de manera internalitzada (cognitives o emocionals) o de manera externalitzada (problemes conductuals i socials).

4.4. L'exercici de la parentalitat en relacions de violència de gènere.

Segons Barudy⁴⁴, la capacitat parental es defineix com la capacitat per cuidar d'una manera adequada i responsable un menor. És a dir, l'autor defineix les capacitats parentals com les capacitats pràctiques del pare i la mare per cuidar, protegir i educar els fills i filles garantint-los un desenvolupament sa.

Amb la promulgació de la Llei orgànica 1/04, de 28 de desembre, reguladora de les mesures de protecció integral contra la violència de gènere i la creació i posada en marxa, l'any 2005, dels jutjats de violència sobre la dona, el Servei d'Assessorament Tècnic en l'Àmbit de Família (SATAF) de Catalunya, integrat per quatre Equips de professionals psicòlegs i professionals del treball social, que té com a missió assessorar i donar resposta a les demandes judicials en matèria de família, facilitant la presa de decisions judicials que garanteixin el millor interès del menor. Es va trobar amb un increment important de les demandes judicials en relació amb l'estudi de les circumstàncies familiars en casos de violència contra les dones per aquest motiu, amb la voluntat de donar una resposta més acurada a les noves necessitats, s'elabora per part de professionals del SATAF, un estudi⁴⁵, amb

---

⁴¹ Save of de Children, *A la violència de gènere no hi ha una sola víctima*, 2010, diu 800.000 nens i nenes a l'estat espanyol són víctimes de la violència de gènere, I encara que no sempre són testimonis directes de la violència de gènere, l'exposició a aquestes situacions té repercussions negatives significatives a curt, mig i llarg termini en el desenvolupament emocional, social, cognitiu i acadèmic, i pot fins i tot afectar el seu funcionament en la vida adulta.

⁴² Cristina Bravo Campanón, *Menores víctimes de violència de gènere: experiència de intervenció en un centre de acollida para familias víctimas de violencia de genero*. Intervenció Psicosocial, v 17 n° 3 Madrid, 2008.

⁴³ Jorge Barudy, *El dolor invisible de la infància*, Barcelona, Ed. Paidós, 1998.

⁴⁴ Jorge Barudy, M Dantagnan, *Los buenos tratos en la infància. parentalidad, apego y resiliència*, Barcelona, Ed Gedisa, 2005.

⁴⁵ Mercè Cartié, Jordi Ballonga i Judith Gimeno, *Estudi Comparatiu sobre competències parentals de famílies amb dinàmiques violentes i, famílies amb dinàmiques no violentes ateses al Sataf*. Editat pel Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, 2008.

l'objectiu de conèixer les característiques de la nova casuística atesa pel Servei, les competències parentals i els aspectes relacionats amb la intervenció i els dictàmens tècnics.

L'estudi conclou que les mares que han estat víctimes de violència de gènere pateixen danys, conseqüència d'aquesta violència, que es qualifiquen de danys emocionals. L'estudi conclou que aquests danys generen en les dones major vulnerabilitat personal, i que tot això pot interferir en les seves competències parentals i que en resulti un estil de maternatge incoherent, feblesa de la capacitat protectora, disminució de les capacitats per establir vincles afectius a més de les dificultats a l'hora d'imposar límits funcionals adequats a l'edat i al moment evolutiu dels fills i filles.

En el mateix estudi, però, quan s'avalua les habilitats parentals del pares que identifica com a "pares provinents de dinàmiques familiars violentes" (no com a agressors) assenyala que aquests pares tenen afectada la capacitat de tolerància a la frustració però no és qüestionada que aquesta situació pugui suposar una dificultat per exercir la parentalitat; s'apunta en les recomanacions la necessitat de poder fer un treball específic per treballar una millor tolerància a la frustració a fi de millorar la qualitat de la relació paternofilial i així també el benestar dels seus fills. Aquest estudi elaborat per professionals del Departament de Justícia, tracta els casos de violència d'una manera neutra, que no es correspon a la definició de violència de gènere que estableix la legislació vigent, i parla de dinàmiques familiars violentes però no identifica clarament els actors de la violència i les víctimes d'aquesta.

L'orientació d'aquesta investigació no permet visibilitzar el que sí mostra la Fundació Institut de Reinserció Social (IRES) a partir de la seva guia de bones pràctiques⁴⁶: Els homes que exerceixen violència contra les seves parelles i/o els seus fills i filles sovint esperen que la seva voluntat sigui obeïda inqüestionablement, i són intolerants amb les discussions o la resistència que els infants mostren enfront d'ells. També tenen una habilitat limitada per a rebre retroalimentació o crítiques per part d'altres membres de la família per ajustar el seu comportament en funció de les necessitats dels infants.

L'excessiva tendència autoritària de molts pares maltractadors, així com la seva, habitual, necessitat de control, fan que esperin i exigeixin dels seus infants un elevat respecte a la seva autoritat.

La investigació analitza a nivell descriptiu una mostra de 51 casos, que representen el total de famílies ateses pel Servei, arran d'una demanda judicial sol·licitada per un jutjat i que s'identifica en l'ofici com a específic (violència domèstica) en el transcurs de l'any 2006.

⁴⁶http://www.fundacioires.org/documentos/Guia%20bones%20practiques%20Mentories%20Fundacio%20IREs_cat.pdf

La investigació realitzada pel SATAF invisibilitza característiques dels maltractadors en el seu rol de pares, com: controladors, autoritaris, manipuladors, possessius i negligents a part que no assenyala que els maltractadors també exerceixen maltractament físic o psicològic directe envers els seus fills i filles.

5. DEBAT SOCIAL SOBRE CUSTÒDIA COMPARTIDA

5.1. Debats sobre la custòdia compartida des de la societat civil

En els últims anys en el nostre país, igual que en països com França, Itàlia, la Gran Bretanya, el Canadà o els EUA, amb legislació referida a la separació i divorci, ha aparegut amb força el debat social de la custòdia dels fills i filles, quan la parella trenca la relació.

Tot i que el Codi civil no inclou una definició expressa de custòdia compartida, podem afirmar que ens estem referint a un sistema d'alternança o repartiment de temps i estades de les criatures amb el pare i la mare en cas de separació de la parella. És a dir, que quan es resol sobre la custòdia, el que s'està decidint és amb quin progenitor viuran els infants en cada moment.

En tots els països en què ha existit el debat: Austràlia, el Canadà, França, Itàlia, la Gran Bretanya i també a Espanya, inicialment es presenta la custòdia compartida com una mesura que afavoreix la criança continuada dels fills i filles amb ambdós membres de la parella, i que, per tant fomenta una relació parental igualitària i parteix del fet que homes i dones tenen la mateixa implicació en les tasques de cura de les criatures.

Tot i que no hi estan en contra, algunes organitzacions de dones⁴⁷ critiquen la custòdia compartida imposada judicialment, contra la voluntat d'un dels progenitors, perquè diuen que té mal pronòstic pels fills i filles, vist que aquesta mesura, exigeix un nivell de comunicació i d'entesa que sovint no es produeix en les situacions de separació de parella. El document assenyala també que la petició de custòdia compartida, no és tant una demanada social sinó que respon més a una demanda de determinats col·lectius, que, d'altra banda, no han reivindicat la igualtat durant el temps de convivència, que respon sobretot a l'interès per no assumir la pensió d'aliments o reivindicar l'habitatge.

Marisa Soleto nega que s'estigui denegant la custòdia als homes sistemàticament i afirma⁴⁸ *"El nivel de petición de la custodia por los padres es muy bajo tanto en separaciones de mutuo acuerdo como en procedimientos contenciosos. Por tanto, no es cierto que se esté denegando sistemáticamente la custodia a los hombres, simplemente no se concede lo que no se pide. En total, la petición de custodia por parte de varones apenas si alcanza un 8%" [...] "No hace falta decir que, a nosotras*

⁴⁷ Asociación de Mujeres Juristas Themis, *Conclusiones finales, talleres derecho de familia*, Madrid 4 de marzo 2011.

⁴⁸ Marisa Soleto, *A vueltas con la custodia compartida*, publicado en Mujeres en Red. El Periódico feminista, 2010.

nos gustaría que fueran muchas más, pero creemos que ese porcentaje es plenamente coherente con el nivel de participación de los varones españoles en el ejercicio de las responsabilidades familiares y domésticas, que puede deducirse tanto de la encuesta de usos del tiempo del INE, como del reciente estudio sobre conciliación del Instituto de la Mujer”.

Alguns col·lectius que integren el moviment feminista com la Red Eco Feminista⁴⁹ diuen també: *“Las feministas estamos a favor de la custodia compartida, que ya permite la ley, y de la corresponsabilidad. Nunca hemos abogado por la custodia en exclusiva para las mujeres. Por eso somos nosotras las que reivindicamos cada día medidas que favorezcan la implicación de los hombres en el trabajo de cuidado que venimos haciendo las mujeres casi en exclusiva, incluido el de los hijos e hijas, así como medidas de todo tipo que favorezcan que las mujeres gocemos de igualdad de oportunidades en el ámbito laboral. Si hasta este momento el número de custodias compartidas que se conceden es bajo es porque es muy bajo el número de hombres que las solicitan.”*

Una part de la doctrina legal no està d'acord amb la figura jurídica de la custòdia compartida imposada. Encarna Bodelón⁵⁰ ho argumenta amb raons com la falta de coresponsabilitat parental en la realitat quotidiana, però sobretot perquè afirma: *“favorece el ocultamiento y la pervivencia de la violencia de género”.*

L'autora mostra com la Llei 1/2004, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere ha esdevingut un avenç important i una eina per combatre la violència de gènere en les relacions de parella. Aquesta Llei promou que les dones denunciïn aquestes situacions i incorpora la idea que en el tractament de la violència de gènere en una relació de parella, aquesta violència afecta els i les menors. Tot això, contràriament a la legislació civil en dret de família, i també a alguna sentència del Tribunal Suprem (de 7 de juliol de 2011), la qual dóna prioritat a la custòdia compartida en casos en què no hi ha acord, no té present les dificultats per acreditar per situacions de violència de gènere, i parteix d'una posició igualitària entre ambdós membres de la parella (Llei 15/2005 per la qual es modifiquen el Codi civil i la Llei d'enjudiciament civil en matèria de separació i divorci) i prioritza que fills i filles es relacionin amb ambdós progenitors (la reforma del Codi civil català, Llei 25/2010, del 29 de juliol). Invisibilitzant, així, la connexió

---

⁴⁹ Red Ecofeminista, *Custodia compartida imputada no es corresponsabilidad*, julio de 2012. Disponible en <http://redecofeminista.com>

⁵⁰ Encarna Bodelón, *la Custodia Compartida a debate*, Editora Teresa Picontó Novales, Dykinson, 2012.

que ja havia establert la llei específica en violència entre la idea que l'interès superior del menor és incompatible amb violència de gènere.

Una altra part de la doctrina legal⁵¹ opina que els avenços pel que fa a la igualtat formal de les dones, són un argument a favor de la custòdia compartida i manifesten que *"es necesario prescindir definitivamente de los estereotipos del pasado, hay que invertir la tendencia también porque el cambio en el después puede incidir en el antes y aumentar así el efecto de la lucha contra la discriminación de la mujer en su condición de madre. Resulta imprescindible dejar de reproducir el modelo familiar teóricamente superado, precisamente por discriminatorio contra la mujer, llevando hasta sus últimas consecuencias el nuevo modelo de la "corresponsabilidad" de los padres respecto a sus hijos. "*

Entitats com l'Associació de Dones per la Igualtat i la Custòdia Compartida (ADICC)⁵², que compta entre els seus col·laboradors persones professionals de la justícia com la magistrada Maria Sanahuja, pensen que els homes han estat discriminats i acusats injustament de maltractadors i de no voler passar pensions, i entenen que la igualtat comporta: *"el establecimiento de la Custodia Compartida como medida inicial automática en procesos de nulidad, separación y divorcio, salvo que razones excepcionales o la voluntaria renuncia de uno de los progenitores impidieran su aplicación al caso. El establecimiento de la mediación familiar obligatoria como requisito previo a la tramitación de los procesos de nulidad, separación y divorcio contenciosos cuando haya hijos menores"*.

O també associacions de pares separats⁵³ que reivindiquen la custòdia compartida, denuncien el seu desavantatge legal en els processos de separació a l'hora de establir el règim de custòdia, i afirmen que han estat denunciats falsament per maltractaments per les seves exdones, les quals alienen els seus fills i filles en contra ells.

Segurament la custòdia compartida és la solució idònia en parelles separades que puguin mantenir una relació fluida i propera amb els seus fills i filles, en un món ideal, paritari, sense desigualtats ni discriminacions.

Malgrat els avenços aconseguits per moltes dones que ens han precedit en la història, i en les últimes dècades també alguns homes que s'han implicat en aquest

---

⁵¹ Judit Solé Resina, Maria Ysàs Solanes, *Custodia Compartida de la excepción a la regla general, un paso más hacia la igualdad y no discriminación por razón de sexo*, Grup d'Investigació Persona y no discriminació, Departament de Dret Privat de la Universitat Autònoma de Barcelona.

⁵² Cristina Tenas. *La mancança del referent patern*, Revista Dones, Associació de Dones Periodistes, núm. 35, 2009: pàg. 23.

⁵³ <http://www.projusticia.es/>

procés de transformació social i han contribuït tant a la lluita contra la discriminació de les dones, com en el canvi de model de masculinitat tradicional, tenim societats androcèntriques, basades en la divisió sexual, on les polítiques de permisos per la conciliació de la vida laboral, personal i familiar es consideren cosa de dones; són societats postmasclistes, que no defensen d'una manera directa la posició patriarcal, sinó que utilitzen situacions objectives i les interpreten de manera interessada, desenvolupant estratègies per frenar avenços de les dones i recuperar terreny perdut⁵⁴.

5.2. El debat sobre la separació, el divorci i la violència de gènere

El moviment feminista va fer emergir la violència contra les dones com una problemàtica social i estructural i va aconseguir posar-la en l'agenda política, contribuint així a aconseguir avenços en la sensibilització, en les mesures legals i en el suport i atenció a les víctimes de violència masclista. En un primer moment, fer visible la violència contra les dones va suposar un augment important de denúncies.

Avui sabem que la violència masclista que es denuncia és només la punta de l'iceberg d'una problemàtica molt més extensa; dades de l'Instituto de la Mujer, parlen de dos milions de dones maltractades a Espanya, la majoria de les quals no denunciaran mai l'agressor. Dades l'Observatori de la Violència Domèstica i de Gènere, vinculat al Consell General del Poder Judicial (CGPJ) ho confirmen: de les dones assassinades per violència de gènere l'any 2010, tan sols el 30% havien denunciat⁵⁵. Algunes dones només diuen que pateixen violència, durant el procés de separació, per la situació de risc en la qual saben que estaran els infants.

I segons les dades obtingudes dels 106 jutjats exclusius de Violència sobre la Dona de tota Espanya i en els 355 jutjats amb competències compartides, en el primer trimestre de 2012 les denúncies han baixat a 30.895, una mitjana de 339 diàries, la qual cosa suposa un 2,7% menys que en els últims tres mesos de 2011.⁵⁶

Immaculada Montalbán⁵⁷ ja ens alerta que *"l'arma de la custòdia compartida s'està utilitzant com un element amenaçador perquè les dones retirin els denúncies per*

---

⁵⁴ Miguel Lorente, *los Nuevos Hombres Nuevos, los miedos de siempre en tiempos de igualdad*", Barcelona: Editorial Destino, 2009.

⁵⁵ Consejo General del Poder Judicial, *Informe sobre víctimas mortales y de la violencia de género y de la violencia doméstica en el ámbito de la pareja o expareja*, 2010, pág. 136.

⁵⁶ Consell General Poder Judicial, *Datos de denuncias, procedimientos penales y civiles registrados, órdenes de protección solicitadas en los juzgados de violencia sobre la mujer y sentencias dictadas por los órganos jurisdiccionales en esta materia en el segundo trimestre del año 2012*, pág.26

⁵⁷ <http://www.europapress.es/sociedad/noticia-montalban-afirma-custodia-compartida-debe-estar-prohibida-cuando-hay-violencia-genero-20120709161110.html>

violència de gènere". Per tant podríem pensar, en la línia del que diuen algunes expertes, que en parelles aparentment idònies per a la custòdia compartida, existeix molta violència no denunciada.

D'altra banda la jurista Altimira Altavoz⁵⁸ exposa que segons l'Associació Americana de Psicologia *"existeix el doble de possibilitats que un mal tractador o abusador sol·liciti la custòdia compartida que un pare no violent"*.

En aquesta mateixa línia, Consuelo Barea afirma⁵⁹ que la custòdia compartida, s'utilitza com una amenaça i com una eina per al maltractador per perpetuar la violència exercida contra la seva exparella, a la qual controla mitjançant l'accés a les criatures. Barea afirma que *"las parejas se separan porque no se entienden, no pueden dialogar ni hacer planes en común, y en muchas más ocasiones de las que se reconoce hay violencia de género."* I que *"existeix una alta correlació entre els casos de violència masclista, sigui física o psicològica, i les peticions de custòdia compartida en el jutjats."*

5.3. Infància i violència de gènere

El preàmbul de la Llei 1/2004 de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere assenyala que els efectes directes o indirectes de la violència contra les dones en les criatures han de ser abordats⁶⁰ *"no solo para la tutela de los derechos de los menores, sino para garantizar de forma efectiva las medidas de protección adoptadas respecto de la mujer"*. En aquest punt la llei introdueix la idea que quan es dona violència contra les dones en l'àmbit de la parella aquesta violència està implicant als infants.

Malgrat que els articles 65 i 66 de la llei 1/2004 estableixen la possibilitat que l'autoritat judicial pugui suspendre a un inculpat per violència de gènere l'exercici de la pàtria potestat, la guarda i custòdia o el règim de visites, les conclusions d'investigacions que mostrem a continuació i les dades recollides per l'estudi del CGPJ sobre les mesures penals i civils atorgades en aplicació a la Llei 1/2004 entre els anys 2005 i 2010 ens diuen que només un 11% de les mesures civils es refereixen a la suspensió de la pàtria potestat o guarda i custòdia. Per tant podem concloure que socialment i jurídicament, un maltractador no és considerat forçosament un mal pare.

---

⁵⁸ Altimira Gonzalo Valgañón, *La custodia compartida impuesta*, Themis Revista Jurídica de Igualdad de Género, nº 10, (segundo semestre 2011), pág. 5-12.

⁵⁹ Consuelo Barea Payueta *el maltratador como ex-marido y como padre*, Ediciones Consuelo Barea, 2012.

⁶⁰ Exposición de Motivos de la L. O. 1/2004, de 28 de diciembre, de *medidas de protección integral contra la violencia de género* (BOE 313, de 29 de diciembre de 2004.) pág. 42167.

Amb l'objectiu de conèixer si la violència de gènere és una variable decisiva pels operadors jurídics a l'hora de prendre decisions de guarda, custòdia i règim de visites, Savé the Children publica el novembre de 2001 "*Investigación sobre decisiones judiciales en materia de guarda y custodia y régimen de visitas*".

La investigació va consistir en un estudi estadístic sobre una mostra aleatòria de 200 sentències, 83 de les audiències provincials que resolen recursos presentats contra sentències dels jutjats de violència i 117 sentències de les audiències provincials, en què els tribunals es pronuncien davant recursos contra sentències dels jutjats de família, dictades entre el 30 juny de 2010 i l'1 de juliol de 2011, que resolen recursos d'apel·lació en processos de separació, divorci.⁶¹

Les conclusions més rellevants :

- el 54,29%, de les demandes recurrents, en el jutjats de violència són per demandes de custòdia compartida.
- s'aprecia una escassa aplicació d'aquesta mesura en les sentències contra les quals es recorre, procedents dels dos tipus de jutjats analitzats i, per tant, es compleix la previsió legal de no decretar aquest tipus de mesura en situacions de violència de gènere; però ja hem dit que es habitual que moltes dones intenten sortir de situacions de violència mitjançant la separació sense denunciar
- només un 22% de les sentències de les audiències provincials esmenten la violència de gènere.
- de les 18 sentències en les quals aquests tribunals sí que esmenten la situació de violència de gènere, en la majoria (13) es fa una descripció molt breu, i encaminada a argumentar la denegació de la custòdia compartida.
- una sentència que canvia la decisió d'un jutjat de violència d'atribuir la custòdia exclusiva a la mare per custòdia compartida amb l'argument que existeix un conveni regulador derivat d'un procediment de mutu acord en el qual ambdues parts acorden aquest règim.

L'informe estatal "*Atención a los niños y niñas víctimas de violencia de género. Análisis de la atención de hijos e hijas de mujeres víctimas de violencia de género en el sistema de protección de la Mujer*", publicat l'any 2006 per l'organització Save The Children, en el qual s'analitza l'atenció prestada a aquests nens i nenes des del sistema de protecció establert en la legislació espanyola per a les dones víctimes de violència de gènere, conclou que els nens i nenes són víctimes de la violència de

---

⁶¹ Articles 770 i 774 LEC o mesures paternofiliars.

gènere exercida sobre les seves mares però el sistema de protecció establert per a les dones víctimes de violència de gènere, els considera com a objectes de protecció i no com a titulars de drets que es veuen vulnerats en ser exposats a aquest tipus de violència.

Quatre anys després, l'any 2010, Save the Children realitza un nou treball d'investigació⁶² en tres països europeus: Espanya, Islàndia i Itàlia. L'informe *En la Violència de Género no hay una sola víctima* mostra en el cas d'Espanya que tot i que es poden constatar avenços en les mesures de protecció i d'atenció a aquests nens i nenes, com a resultat d'una major sensibilització social i un major compromís polític queda pendent un reconeixement exprés de la seva condició de víctimes directes d'una vulneració del seu dret a créixer en un entorn lliure de violència, i recull també la necessitat d'implicar més els operadors jurídics en la protecció efectiva dels i les menors

Fruit d'aquest debat social, un sector de la societat ha elaborat un discurs que es va filtrant en el teixit social i entre les persones professionals, i que defensa que una mare que plantegi al jutge que el seu fill o filla no vol veure el pare és mala mare, manipuladora, mentidera, denuncia falsament, i que està excessivament protegida per les lleis.

Tot i que en general els jutjats es resisteixin a considerar el SAP⁶³ en l'adopció de les seves decisions, és important assenyalar que en la majoria dels casos això no es deu al fet que els jutjats d'instància i les audiències comparteixin el criteri fixat pel CGPJ en la seva Guia de criteris d'actuació judicial enfront de la violència de gènere de 2008, sobre la consideració acientífica del SAP. Sinó que el rebuig a la invocació del SAP es produeix "cas per cas", la qual cosa implica que els òrgans judicials generalment entren a valorar si concorre o no concorre la "síndrome" en comptes de negar la seva validesa argumental.

I malgrat el resultat d'estudis, com el que el setembre de 2009 va publicar el CGPJ amb el títol *Estudio sobre la aplicación de la ley Integral contra la violencia de género por las Audiencias Provinciales*, en què és van analitzar 530 resolucions judicials dictades entre l'1 de gener del 2007 i el 31 de març del 2008 per les audiències provincials i, sols en un cas, la jutgessa creu que la suposada víctima podia inventar-se l'agressió, i que el 14% de les absolucions es donen perquè les dones no declaren. Qüestions com la demanda de custòdia compartida, les

---

⁶² Com a part del projecte "*Children witnesses of gender violence in the domestic context. Analyses of the fulfillment of their specific needs through the protection system*", en el marc del programa Daphne III de la Comissió Europea.

⁶³ Consuelo Barea Payueta, Sonia Bácaro, "El Pretendido Síndrome de Alienación Parental editorial: Océano, 2009.

contradenúncies dels agressors que veuen que seran denunciats, o algunes sentències clarament desfavorables a les dones són exemples d'aquesta influència.

També en aquesta línia, les memòries 2012, disponibles per al públic, del servei municipal d'atenció a les dones (SIAD) de l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet mostren que:

- per moltes dones en situacions de violència masclista aterrades i anul·lades pel maltractador, sovint el detonant per trencar el cicle de la violència és evitar que els seus fills i filles la pateixin d'una forma directa i, per tant el desig de protegir a les criatures.
- l'actual context social i l'aplicació de lleis com la 25/2010, del 29 de juliol, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, contribueixen a augmentar la por de les dones i per tant dificulten més la decisió d'acabar amb les situacions de violència, ja que pensen que el sistema judicial no les creurà.
- les dones saben que separar-se del maltractador suposa que aquesta persona es converteix en exmarit i que, per tant, conviurà el cinquanta per cent del temps a soles amb els seus fills i filles. Llavors s'adonen, però, que separar-se implica que els infants estaran en una major situació de risc.

Aquesta por de moltes dones no és injustificada, ja que en els últims anys, deu menors han estat assassinats pels seus pares en el context d'una situació de violència de gènere. Es tracta, doncs d'una violència dirigida a les dones que s'estén a les criatures, diu Miguel Lorente⁶⁴: *"Cuando el agresor además de pareja es padre, utiliza la violencia para conseguir sus dos objetivos: para controlar a la madre y para hierla, y cuando las circunstancias ya no permiten controlarla porque se ha producido la separación, un agresor frío y calculador puede desviar la violencia hacia otras personas. Entonces, los hijos e hijas aparecen como víctimas potenciales de la violencia y del homicidio, al ser consciente el maltratador de que es la conducta que produce un mayor daño a la mujer, y al creer que al no recuperar a la mujer perderán para siempre a sus hijos y que pueden terminar "llamando papá" a otro hombre.*

Quando un padre maltrata a la mujer con la que mantiene una relación demuestra que sus hijos le importan muy poco. No es cierto que un maltratador pueda ser un buen padre, como tanto se ha oído ante iniciativas que trataban de limitar el

---

⁶⁴http://politica.elpais.com/politica/2012/08/27/actualidad/1346090763_836966.html

régimen de visitas y la custodia de estos padres, un maltratador siempre es un mal padre por la violencia que utiliza contra la madre y contra sus hijos, y puede llegar a ser un asesino matando a la madre, a los hijos o a ambos.”

6. ANÀLISI DEL TREBALL DE CAMP

La informació obtinguda a partir de les entrevistes amb les dones víctimes de violència masclista i amb les diferents agents ha estat ordenada a partir dels criteris exposats a continuació:

1. L'agressor i la víctima / pare i mare, la relació a partir de la separació
2. L'impacte de la violència de gènere en l'àmbit de la parella en els infants, abans i després de la separació.
3. La por de les dones envers les mesures de custòdia.
4. Bon pare i exercici de la parentalitat
5. Bona mare i exercici de la marentalitat
6. L'interès per la custòdia compartida.
7. El rol del sistema jurídic en el procés i la mediació com una mesura proposada
8. L'escola com a punt de trobada

6.1. LA RELACIÓ, A PARTIR DE LA SEPARACIÓ, EN PARELLES EN QUÈ ES PRODUÏX VIOLÈNCIA DE GÈNERE.

Prendre la decisió de trencar la relació no és fàcil ni és una decisió que les dones poden prendre en un dia. En un primer moment, quan prenen consciència que les coses no van bé, totes han fet intents de millorar la relació amb l'agressor.

Aquest és un dels moments en què més s'observa, en les dones entrevistades, la influència que té el patriarcat, i com aquest contribueix a la perpetuació de la violència, reforçant estereotips i mites que promouen unes exigències cap a elles, pel que fa a la cura de la família i a la seva funció de mares. Les dones pensen poc en les seves necessitats i els seu benestar.

A vegades, abans de que es trenqui la convivència, s'han acostat al SIAD i/o entitats de suport a dones maltractades, buscant ajuda de diferents maneres i perquè necessiten veure que hi ha altres dones que estan en situacions similars i convèncer-se de que hi ha institucions que els poden donar suport. En aquest aspecte cal dir els professionals no sempre han estat prou sensibles.

A partir que s'adonen que no és possible millorar la relació s'identifiquen diferents moments pels quals passen les dones: prendre la decisió de separar-se, la

separació definitiva de l'agressor, la sortida de la relació de violència i la recuperació.

S'observa que algunes d'aquestes dones intenten sortir de la relació que comporta en ocasions amenaces de mort, sense denunciar els maltractaments.

Els testimonis de les dones entrevistades fan visible que, tot i que no sempre reconeixen que són víctimes de violència de gènere, la preocupació per la protecció i el benestar dels seus fills i filles ha suposat un motor perquè aquestes mares es decideixin a prendre la decisió de separar-se.

"Si me voy de casa me llevo la niña a rastras cogida de los pelos" (D3)

"Hi va haver molts moments, però no m'atrevia per la situació, li havia plantejat uns quants cops, un 22 de desembre després d'una bronca molt important en la qual van intervenir els Mossos vaig fer la denúncia, hi va haver judici ràpid, l'ordre d'allunyament i ell va haver de sortir del domicili. Ell no em volia deixar separar"(D7)

"Empezó a perseguirme por todos los sitios, hasta el lugar de trabajo y me montó allí un número, aquel día me fui de casa, a casa de una amiga" (D6)

"Yo no quería que el niño pasara por mi encierro, no íbamos a ningún sitio, siempre encerrados en casa, él no quería salir y tampoco nos dejaba a nosotros, en cambio él estaba siempre fuera, desde las 6 de la mañana a las 11 de la noche y llegaba bebido. Me acusaba de tener un amante...." (D6)

"Jo treballava amb ell, era tot molt complicat i no m'atrevia pel futur del nen, un dia el nen amb cinc anys em va demanar de marxar de casa i ho vaig fer" (D4)

En aquesta investigació, a partir que trenquen la relació de convivència amb l'agressor, gairebé totes les dones han comprovat que la idea que la violència acaba amb la separació és un mite, perquè han vist com amb la separació la violència de l'home que maltracta no desapareix, sinó que les amenaces, persecucions i agressions cap a elles s'incrementen.

Les dones tenen en aquests moments sentiments d'angoixa, culpabilitat, vergonya, soledat, desemparament per la situació viscuda i por a l'agressor. Per això és molt important que comptin en aquests moments amb suport psicològic.

A partir de la separació han pogut disminuir alguns riscos, però els espais de contacte a partir de la separació per intercanviar els fills i filles són idonis, per amenaçar-les de nou, insultar-les i fins i tot noves agressions:

"Aún me lo encuentro en la esquina, pero menos, ha bajado porque vive con una señora en Barcelona" (D6)

"Nos encontramos en la guardería, él no me habla pero hemos tenido un par de discusiones porque por su cuenta lo ha matriculado en una escuela privada, hizo una doble inscripción y tuve problemas" (D6)

"Des que estem separats es posa amb les persones que m'ajuden amb el nen, diu a tothom que la culpa és meva perquè em vull divorciar, perquè no li vull donar una altra oportunitat, perquè sóc dolenta i no el perdono" (D5)

"Quan va acabar l'ordre d'allunyament als quatre mesos, jo em vaig dirigir a ell per parlar de les visites amb els nens i es desfogava per telèfon m'insultava, la culpable era jo que era un paràsit, em deia: ho tenies tot i m'has volgut fer la vida impossible"(D7)

"Per telèfon em diu si estàs agobiada ets fots un tiro" (D7)

"El decidió irse pero el maltrato continua a través de mis hijos, los maltrata a ellos para hacerme daño a mí" (D8)

"El verano que se fué me amenazó por teléfono que me iba hacer la vida imposible, y a matarme, me culpa constantemente de todo y de que los niños no quieran ir con él. Me dice que si no van con él no me dará lo que necesitan" (D8)

"Em va voler reconquistar, m'assetjava i em va intentar violar" (D5)

"El miedo que tengo es que no dice nada, por algún lado saldrá, estoy cansada de sus altibajos" (D1)

A partir de la separació de l'agressor i durant la sortida de la relació de violència no s'ha detectat en cap de les entrevistes que les dones tinguin entre els seus objectius perjudicar o venjar-se de la seva exparella, el que s'observa és que se senten obligades a mantenir un vincle amb el pare dels seus fills.

En canvi, quan elles descriuen els comportaments de l'agressor, a partir de la separació, expliquen que no paguen les pensions, incompleixen acords i descriuen situacions en què les insulten i amenacen, ells saben que elles els tenen por.

Actualment diferents sectors de la societat mantenen que les dones que pateixen violència masclista denuncien falsament per obtenir beneficis. Aquest mite ja ha estat desmuntat a partir de les dades sobre denúncies que facilita l'Observatori Estatal de la Violència de Gènere. Mitjançant les entrevistes a les dones, a les professionals i la consulta d'expedients del servei la investigació es confirma que es tracta d' un mite i no d'una realitat.

D'altra banda, la recerca mostra com els agressors arriben a pactes que incompleixen i com denuncien falsament les dones per abandó de la llar o segrest de les criatures.

Sembla que la denúncia d'aquestes situacions té menys permeabilitat en els mitjans i en les institucions judicials, sanitàries i socials i s'observa que en general el pare té un fàcil accés a la dona, instrumentalitza les visites de les filles i fills per amenaçar i agredir la mare. L'anàlisi del treball de camp confirma en aquest sentit que és comú que la violència contra les dones augmenti a partir del trencament de la relació de parella.

La investigació ens ha aportat una dada que també contradiu un altre dels mites entorn la violència de gènere, segons el qual "que les dones suporten passivament els abusos que pateixen". En les entrevistes, tant les dones com els i les professionals que les atenen descriuen tots els passos que fan:

"He anat a la psicòloga i al centre d'atenció a la dona de Manresa"(D2)

"He anat a Serveis Socials amb l'educadora, la setmana vinent tinc visita al CESMID, la gestió l'ha fet ell sense dir-me res"(D5)

"Busqué una abogada, asesorada por mi madre, porque la verdad yo estaba algo perdida, para mi divorcio solo con la abogada, la jueza nos hizo visitar un equipo de psicólogos de familia debido a que él tiene una esquizofrenia diagnosticada i un transtorno de personalidad" (D8)

"He venido al CIRD, con la asistente social, la psicóloga y la abogada" (D3)

"He anat a l'assistent social per ajudes i al centre d'atenció a la dona" (D7)

"En setiembre en el ayuntamiento ya me había informado, pero no estaba segura, un día pedí visita a la asistente social y me derivaron al CIRD" (D6)

Les professionals refereixen que quan les dones vénen al servei fonamentalment les seves demandes estan relacionades fonamentalment amb:

"La seguretat d'ella i dels nens, de vegades als pares també. Després et pregunten el que han de fer i seguidament et demanen que li passarà a ell" (advocada)

"Normalment presenten una gran situació d'angoixa, i sovint pregunten sobre què poden fer en la seva situació. Moltes van encaminades a la separació, però sovint estan en una situació prèvia d'indecisió i d'identificació del que els està passant. En els casos més greus en que hi ha hagut denúncia demanen assessorament legal. Sovint la demanda és poc realista, i té veure amb voler canviar al marit, i s'ha de treballar en relació que el canvi ha de produir-se en elles mateixes" (psicòloga)

"Actualment les demanades que fan a la primera entrevista són relacionades amb la separació: econòmiques i de seguretat, a partir de l'orientació per separar-se comença a sortir tot, si rasques una mica surt tot" (treballadora social)

Dues de les dones entrevistades viuen actualment en una la casa d'acollida, i van haver de sortir i protegir-se de forma urgent, sense res, ja que l'agressor fins i tot els havia destruït la documentació.

6.2. L'IMPACTE DE LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE EN L'ÀMBIT DE LA PARELLA EN ELS INFANTS, ABANS I DESPRÉS DE LA SEPARACIÓ

Existeix múltiple bibliografia que parla dels nens i les nenes com a testimonis de la violència de gènere, i així ho defineixen també les mares, però l'experiència clínica demostra que són molt més que això. Tan si veuen la violència com si no la veuen, els infants la pateixen, ja que una de les persones que mes estimen maltracta i fa mal a l'altra persona més important de la seva vida.

"El nen em diu que és el millor que he pogut fer i m'ha fet un dibuix que hi ha un text que hi diu: ets la millor mare i espero que per tots els problemes que has tingut siguis feliç amb el que tens"(D7)

"És una víctima clara, per totes dues parts, jo sense voler l'estic ficant pel mig, ahir va haver de declarar que el seu pare el va deixar sol una nit a casa" (D4)

Totes les dones entrevistades confirmen que els episodis de violència s'han succeït davant de les criatures, i en alguns casos aquesta violència també ha anat dirigida cap a ells.

"Si me gritaba aunque la niña estuviera delante y también a ella"(D1)

"En una ocasió va començar a dirigir-se al nen en contra meu i el nen va acabar vomitant"(D7)

"Cuando discutíamos y yo tenía el niño en brazos lo que ocurría es que se ponía a llorar" (D9)

"Muchas veces el niño estaba delante y yo le mandaba a otra habitación, pero los niños son listos y me consolaba" (D9)

"Al niño no le pegaba pero le gritaba muy enfadado" (D10)

"Ell els plorava o bé els parlava malament de mi" (D7)

Alguns experts afirmen que les criatures viuen el cicle de la violència descrit per Leonor Walker (1979) igual que les seves mares: *"este concepto explica la forma*

*en que se da la violencia de género en la pareja, haciendo énfasis en su carácter repetitivo y en su posibilidad de cronificación. Describe una estructura central de estas situaciones de violencia que constaría de tres fases. Lo interesante de considerar estas ideas tiene que ver con la posibilidad de visualizar que también los niños y las niñas pasan por cada una de las fases de este ciclo. De hecho aprenden a reconocer cada fase y manifiestan conductas específicas para hacerles frente y reaccionar en cada una de ellas.*⁶⁵

Les dones esmenten, en les entrevistes, conseqüències de diversa gravetat, fruit d'aquesta violència en els seus fills i filles, per tant tenen clar que són víctimes. Totes les mares han parlat d'alguns problemes conductuals o emocionals en les seves criatures, que relacionen directament amb el clima de violència viscut.

"El nen està nerviós, alterat i es baralla a l'escola, no l'afecta tant amb els estudis, però sembla que la conducta està més impacient, més sensible" (D5)

"Aprecié un tiempo que la nina se hacía caca encima, yo trabajo en Aspanide, las psicólogas me aconsejaron que no la regañara, duró un par de semanas i coincidió con fuertes discusiones" (D3)

"Si lo estoy llevando a la psicóloga, es un niño muy alegre y ya no se ríe, ahora es el primero que se levanta de la siesta en la guardería llorando" (D6)

"L'he portat al psicòleg, se li escapa el pipí, no suporta els crits i té com fòbia, l'he portat al CESMID i m'han recomanat que el porti mentre duri el procés judicial"(D4)

Una mare es lamentava: *"La separació m' ha permès treure'm de sobre algú que em feia mal, i el que jo més m'estimo al món que és el meu fill, està patint això"(D4)*

Les dones entrevistades s'adonen que els seus fills necessiten ajuda per curar-se de les ferides de la violència però desconeixen, a diferència del que diuen professionals de la psicologia clínica i investigadors i investigadores⁶⁶, que aquesta situació

---

⁶⁵ Raul Lizana Zamunido, *A mi también me duele*, Barcelona, editorial Gedisa, juny 2012, pàg. 59.

⁶⁶ Beatriz Atenciano Jiménez, *"Menores expuestos a violencia contra la pareja: notas para una práctica clínica basada en la evidencia."*, Edita Clínica i Salut.Vol 20 nº3.

viscuda pot tenir efectes a llarg termini, en el seu desenvolupament futur com a persones adultes.

Algunes de les dones entrevistades esmenten que com que els seus fills encara son molt petits no s'adonen del que passa quan, en realitat, els infants com més petits més dependents són de les mares com a cuidadores; la psicologia ha mostrat com la violència impacta en els processos evolutius, els experts diuen " *aunque sean muy pequeños perciben el clima emocional que se instala entre sus progenitores. Esto les causa a su vez gran intranquilidad y sensación de malestar*" (psicòloga)

"Jo sóc filla de pares separats i crec que no m'ha afectat, m'agradaria pensar que no tindrà seqüeles" (D5)

El que no tenen tan assumit és que el seu rol no es limita a ser testimonis o a estar exposats a la violència.

Si per a les mares la separació no suposarà l'acabament de la violència, per als infants tampoc succeeixen canvis però la violència persisteix. Quan es produeix la separació, els nens es converteixen en les armes que té el pare per seguir controlant a la mare. Els menors, però, tenen un sentiment ambivalent i no trenquen els vincles i moltes vegades les criatures mantenen els rols que tenien durant la convivència de cuidador i confident de la mare.

"El niño viene enfadado conmigo y me contesta mal aunque se le pasa enseguida"(D8)

"El niño no quiere ir solo a ver al padre" (D10)

" El nen pateix quan sap que ha d'anar amb el seu pare, plora i no hi vol anar i diu que amb mi és la família, diu que no sap perquè però que no hi vol anar. El pare truca cada dia i li fa un qüestionari..." (D4)

"Los llama poco y sobre todo a la niña la hace llorar, cuando le pide ropa o algo que necesita, le dice que si no va con él a dormir no le dará nada, los chantajea todo el tiempo"(D8)

"Si el cap de setmana ha estat avorrit quan ve a casa està més mimós, però sempre ve romàntic i vol petons i abraçades" (D4)

"Ell creu que amb ell estan bé si no tenen un accident o els rapten, per tant, ell surt de nit i els deixa a casa sols tancats" (D7)

Dels casos estudiats, excepte en una família, totes les criatures tenen relació establerta legalment amb el seu pare. A partir de la separació les mares parlen de dos estils de criança diferents, expliquen que elles queden com les que imposen les normes i el que fan els pares és atacar el vincle dels infants amb la mare, aquest fet genera en els menors ambivalència, confusió i desordre.

"El nen rep molts regals per part del pare animals, viatges, Port Aventura, Eurodisney, jocs de la Wii..."(D4)

Algunes dones han assenyalat que pares que han demanat custòdia compartida i el jutge o jutgessa els li ha atorgat un règim de visites ampli després no el compleixen. Aquest fet genera ansietat les criatures.

La legislació preveu que en separacions de parella el règims de visites i custòdia han de ser preses en l'interès superior del menor, l'anàlisi de les dades confirma que la violència de gènere té impactes negatius sobre la vida de nens i nenes que la pateixen en la seva família i, per tant, cal considerar-los víctimes.

Vetllar per l'interès superior del menor implica prioritzar el seu benestar. D'acord amb aquesta afirmació, no seria compatible atorgar règims de visites o promoure acords de custòdia compartida en famílies en què hi ha violència de gènere. Malgrat les dades analitzades diuen que no hi ha un posicionament unitari sobre la incompatibilitat de l'interès superior del menor i la violència de gènere entre els i les professionals, la investigació ha mostrat l'impacte que la violència té sobre la vida dels infants.

Les dones identifiquen les conseqüències de la violència en conductes i actituds dels seus fills i filles, però malgrat tot desconeixen les seqüeles i la gravetat, i això que han estat detectades per diferents investigacions d'aquestes vivències en la vida de les criatures sobretot a llarg termini.

6.3. LA POR DE LES DONES ENVERS LES MESURES DE CUSTÒDIA COMPARTIDA

La violència de gènere en la parella genera gran quantitat de danys tant en les dones com en els seus fills i filles.

Dades recents⁶⁷sobre nens i nenes assassinats pels seus pares com una manera de seguir fent mal a les dones, posen èmfasi en la situació de perill en què poden estar aquestes criatures a partir de la separació d'una parella en que es dona violència de gènere.

Malgrat aquesta realitat, quan en les entrevistes les dones parlen de les estades de les criatures amb el pare (siguin en règim de visites o en relació a la custòdia compartida) no pensen que els seus agressors puguin fer mal als seus fills i filles. Elles, excepte en un cas, no creuen que els nens i nenes puguin estar en una situació de perill, aquesta percepció estaria relacionada en l'aspecte apuntat en l'apartat anterior.

Les professionals, coincidint també, amb el que pensen que les dones víctimes de violència de gènere no creuen, que a partir de la separació, la convivència dels i les menors amb el pare agressor pugui suposar un perill.

"Crec que s'ha de valorar cada cas, i també veure quina és la història de la família. Crec que hi ha moltes situacions que treballant de forma preventiva en benefici dels fills, els pares poden entendre i canviar la seva relació amb els menors, tot i que hi hagi un conflicte amb la parella. Són sistemes diferents d'intervenció. Crec que és important treballar sempre en la preservació del vincle, si és possible". (psicòloga)

"Crec que estan informades dels beneficis de la llei cap a elles i la protecció del menor sempre que estiguin assessorades. Si no és el cas, aquest mite és un fantasma més com altres davant de la manca d'informació, la por es produeix davant de qualsevol situació d'incertesa."(psicòloga)

Quan les mares expressen el seu temor a la convivència de les criatures amb el pare, sobretot es refereixen a una actitud negligent i irresponsable en la criança. Diferents testimonis parlen del fet que els homes no desenvolupen correctament la

---

⁶⁷ <http://www.nodo50.org/xarxafeministapv/IMG/pdf/VictimasMortalesMenores2013.pdf>

funció de pare en el rol de cuidador, cobrint les necessitats de cura bàsiques, però tampoc d'afecte.

"La sort és que cada vegada el nen és mes autònom"(D4)

"Lo veo un poco irresponsable, yo no veo cuando están a solas y él no me cuenta nada, pero no veo factible que duerman juntos en la furgoneta cuando salen los fines de semana" (D1)

El temor de les dones es veu justificat en la mesura que en gairebé totes les dones entrevistades responen que qui desenvolupava les tasques domèstiques i de cura de la família durant la convivència eren elles, de forma exclusiva.

La treballadora social assenyala: *"Que les dones tenen por a mesures com custòdia compartida perquè "tant si han patit violència com no, elles volen tenir la guarda i custòdia, ja que elles s'havien ocupat sempre dels nens, quan els explico amb el que es poden trobar en un judici no ho havien valorat, des del SIAD els ho expliquem tot: que és la guarda, què és la custòdia compartida i les animem que arreglin els papers dels menors".*

La falta de dedicació a les tasques de la llar i de cura per part de molts homes que deleguen en les seves companyes aquesta tasca prioritzant la seva presència i dedicació a l'àmbit públic i al mercat laboral, i així aconseguixen major presència en espais de reconeixement i prestigi, és una queixa del moviment feminista actual, que reivindica la coresponsabilitat d'ambdós membres pel que fa a l'assumpció de les tasques domèstiques i de cura de la família.

Les dones entrevistades qüestionen, en la mateixa línia que els col·lectius feministes, quan no hi ha acord entre ambdós membres de la parella, que mesures com la custòdia compartida, exigida per associacions en defensa dels drets de pares separats, integrades per homes que, durant la convivència amb les seves parelles, no s'han ocupat de la cura de la llar i les criatures reivindicuin a partir de la separació, la igualtat de drets en l'exercici de la parentalitat .

En dos casos les dones expressen por per la vida dels seus fills, en cas de que el jutge atorgui una custòdia compartida o un règim de visites ampli sense vigilància professional; les dones han relatat que el pare no demana custòdia sinó que els

exigeix el retorn d'ella i els menors al seu costat. Es tracta en ambdós casos de dones residents en recursos d'acollida protegits.

Les mares expliquen que les estades de les criatures amb els pares, tot i que s'hi van acostumant, suposen patiment per a elles però també en molts casos pels infants, que quan tornen de les visites, sovint no expliquen res.

"Un dia el meu nen em va preguntar perquè havia triat aquest home com a pare, i li va preguntar al meu pare, o sigui, al seu avi, si volia ser el seu pare"(D4)

"Para mi es más un castigo que una libertad"(D2)

Si la sentencia es custodia compartida, la niña no ha estado nunca tanto tiempo separada de mí, y él no me va a decir si la niña está mal.(D1)

Diuen professionals experts que els nens senten la casa de la mare com la llar, precisament perquè té una funció reparadora, una de les dones diu *"Ell té una gran casa en una urbanització de luxe, però el nen està molt content amb el meu pis de 60 m i, sobretot, no vol que jo plori".(D4)*

Davant aquest patiment, hem vist com algunes de les dones entrevistades es mostren més tranquil·les quan l'agressor i pare de les criatures té una nova companya, per tant, veiem com les dones confien en altres dones:

"Hemos tenido muchas broncas delante de la niña, pero ahora se la ve feliz y quiere estar con el padre, a la compañera del padre le gustan los niños". (D1)

"El pare té persones que li fan les tasques domèstiques i una nova companya".(D4)

Dones i professionals coincideixen que sí que existeix molta por a l'amenaça que els fan els homes "te quitaré a los niños". Quan els pares de les criatures els diuen aquesta frase, per elles és sinònim de petició de custodia compartida.

La treballadora social comenta: *"Que una de les pors més comunes a l'hora de posar la denúncia o iniciar un procés de separació és "me va a quitar a los niños" o si me marcho de casa me va a denunciar por abandono y me va a quitar al niño".*

L'advocada assenyala: *" De vegades els agressors els fan creure que com que elles no tenen diners, ells s'enduran els fills, i les dones tenen por".*

6.4. BON PARE I EXERCICI DE LA PARENTALITAT

La cultura patriarcal justifica el maltractament a les dones basat en la superioritat i l'autoritat dels homes, però malgrat això no tots els homes maltracten a les seves parelles.

Especialistes en la temàtica, consultats en aquesta investigació, descriuen característiques comunes que poden explicar i descriure, en part, el funcionament d'aquests homes que exerceixen la violència contra les seves parelles. Lizana⁶⁸ descriu els homes que exerceixen la violència de gènere com a persones que *"podrían tener una autoestima baja, una forma de pensamiento cerrada, una dificultad para sentir y expresar emociones o unas experiencias familiares violentas. Se ha visto que pueden ser en extremo celosos e inseguros, manipuladores, con tendencia al aislamiento y con dificultades para resolver los problemas de la vida de forma no violenta"*.

Tal com Barea⁶⁹ ens explica: *"igual que no hay un perfil de personalidad del maltratador, tampoco hay un perfil clínico(...).El 80% de maltratadores no son enfermos, no tienen ninguna patología psiquiátrica. Son hombres sexistas que por el mero hecho de ser varones se creen superiores a la mujer y con derecho de controlarla, insultarla o pegarla."*

Lorente⁷⁰ diu: *"El perfil del agresor es: hombre varón de sexo masculino. No hay un perfil, no hay una conducta, una alteración, un rasgo psicológico que te lleve a maltratar, a ejercer la violencia continuada y sistemática como mecanismo y elemento de control. No existe esa patología. Pueden existir elementos, rasgos, o trastornos o enfermedades de la personalidad o mentales que puedan favorecer la respuesta impulsiva, la dificultad para el autocontrol, etc., pero el ejercicio sistemático, continuado y mantenido de la violencia para obtener beneficios no deriva de una patología sino que deriva de una voluntad, y esa voluntad es la que desarrolla el agresor cuando quiere conseguir esos objetivos basándose en la violencia"*.

---

⁶⁸ Raul Lizana Zamudio, *A mí también me duele*, Barcelona, editorial Gedisa, junio de 2012.pág 219.

⁶⁹ Consuelo Barea Payueta. *El maltratador como ex-marido y como padre*, ediciones Consuelo Barea, noviembre 2012, pàg 43.

⁷⁰ Miguel Lorente Acosta, *El agresor en la violencia de género: anatomía del maltratador*, conferencia impartida en Gijón, 25 de octubre de 2005.

En les entrevistes a les dones es fan visibles aquests trets, quan parlen dels agressors que en tots els casos són pares. A partir de l'anàlisi de les dades i la consideració dels estudis que mostren que els fills i filles d'una parella en que hi ha violència de gènere pateixen danys importants, es planteja la reflexió de si un home violent pot ser un bon pare.

Gairebé en tots els casos, quan s'analitza com aquests homes desenvolupen el rol de pare, es veu que durant la convivència han exercit una paternitat distanciada, no han assumit tasques de cura de la llar ni de les criatures i no han gaudit de la infància dels seus fills i filles i, per tant, tenen amb ells i elles relacions superficials i poc enriquidores.

"Quan estava inspirat i no begut els distreia a la plaça o els baixava al taller"(D7)

"Me costó días que cambiara un pañal, por el contacto con el niño, cuando yo trabajaba el fin de semana tenía que dejarle todo preparado y se le olvidaba de darle la comida" (D6)

"De vegades quan estan amb ell no es dutxen ni es canvien de roba, ni els compra els medicaments"(D7)

"No se preocupa de nada, ni ropas, ni baños, ni cenas" (D8)

En el discurs de les dones, també en el d'algunes professionals i en textos de perspectiva sistèmica analitzats⁷¹, estan presents dues idees: d'una banda el dret de pertinença, "els nens pertanyen al pare per haver-los creat" i, de l'altra la idea de que "els nens i les nenes necessiten un pare", com una figura indispensable per al seu desenvolupament, encara que els provoqui danys o no es faci càrrec de la seva criança.

"Rotundament no crec que sigui un bon pare, malgrat tot jo no vull treure el meu fill al seu pare"(D4)

Juan Luis Linares⁷² representa a un sector de l'acadèmia que basa la seva intervenció professional en l'orientació sistèmica que parla del maltractament que es produeix en el context de la família com un maltractament familiar i el defineix com "*algo mucho más complejo que la caricatura del macho con sus bíceps zurrando*

---

⁷¹ Juan Luis Linares, *Del abuso y otros desmanes*, Buenos Aires: editorial Paidós, setembre de 2012.

⁷² Juan Luis Linares, *Del abuso y otros desmanes*, Buenos Aires: editorial Paidós, setembre de 2012.

al débil. Las mujeres tienen sus armas y una gran capacidad de infligir daño psicológico y relacional”, com un fenomen humà que cal enfocar sense prejudicis que el masculinitzen.

Parla de dos conceptes amb funcions independents: la conjugalitat com la manera en que s'enfronten els conflictes inherents en l'exercici compartit de la gestió dels fills (aquesta pot ser harmònica o disharmònica) i la parentalitat, com l'exercici de les funcions parentals.

Per aquest sector de l'acadèmia un home que exerceix violència contra la seva parella no ha de ser forçosament un mal pare. Dues de les professionals entrevistades treballen des d'aquesta orientació i expliquen de la següent manera que homes que exerceixen la violència poden ser bons pares:

"Crec que l'agressor pot ser bon pare perquè la conjugalitat pot estar separada de la parentalitat; l'agressor és violent amb la dona però no ho és amb la gent del carrer ni amb els fills. Si més no, no es pot generalitzar, hauríem de veure què és ser bon pare, per exemple a l'hora de posar límits una dona pot ser permissiva i el pare pot saber posar límits. No crec que tots els homes violents amb les seves dones siguin mals pares." (treballadora social).

Des de la meua perspectiva, coincidint amb el que assenyala Bonino, aquest mètode d'anàlisi sistèmic resulta culpabilitzador per a les dones víctimes de violència masclista i desresponsabilitzador per als agressors, ja que planteja el problema de la violència com si ambdós membres de la família tinguessin la mateixa responsabilitat i no considera les diferències de poder.

Un altre sector de l'acadèmia té una posició contrària i afirma que un maltractador no pot ser un bon pare, entenen que la parentalitat implica que hi ha un vincle afectiu entre el pare i els infants que suposa que aquest ha de tenir-ne cura, protegir-los i educar-los. I que el benestar del menor es basa sobretot en la seguretat i en la relació amb el progenitor cuidador que no pas amb el temps compartit amb ambdós progenitors⁷³.

Barea diu que el maltractador creu que té dret a tot en la família i descriu tres característiques del maltractador com a pare: controlador, amb dret a un estatus especial, i possessiu i que promou en els menors un aprenentatge del model que destrueix l'autoritat materna; la pràctica de la parentalitat violenta denigra les mares.

---

⁷³ Consuelo Barea Payueta, *El maltratador como ex-marido y como padre*, Ediciones Consuelo Barea Noviembre 2012.

Lorente⁷⁴ conclou: " cuando un padre maltrata a la mujer ... Demuestra que sus hijos le importan muy poco. No es cierto que un maltratador pueda ser un buen padre como tanto se ha oído ante iniciativas que trataban de limitar el régimen de visitas y la custodia de estos padres, un maltratador siempre es un mal padre por la violencia que utiliza contra la madre y contra sus hijos, y puede llegar a ser un asesino matando a la madre, a los hijos o a ambos.

Algunes de les professionals entrevistades en aquesta investigació també comparteixen aquesta línia de treball quan afirmen que *"cap persona que en maltracta una altra és bona persona. Els pares han de cuidar i formar els seus fills, això es fa amb el dia a dia i els fills copien les conductes dels seus pares, si aquestes conductes no són correctes els fills no estaran ben criats i la seva realitat serà una realitat que no serà bona ni per a ells ni per a la societat"* (advocada)

En aquest sentit s'assenyala també que quan els pares exerceixen violència de gènere és necessari treballar amb els seus fills i filles per interrompre la cadena de transmissió intergeneracional i l'aprenentatge observacional de conductes violentes o submises per part dels fills i filles.

En general les dones entrevistades fan una separació fictícia dels rols: mal marit, maltractador i perillós en el seu rol de parella, però bon pare, sobretot perquè encara que no tingui cura dels infants "els estima". Conèixer la dimensió i el sentit que té per les dones el concepte *estimar* seria objecte d'una altre investigació .

"Creo que es un buen padre. En la guardería me dicen que los hay de peores que no están separados" (D2)

"En un 40% si els dona carinyo, però responsabilitat no, no tinc dubte que els estima però no els educa, els porta al bar" (D7)

"No creo que sea un buen padre pero quiere mucho a su hija, porque la adora. Es un padre dictatorial, tu acatas mis órdenes y yo te llevo donde quiero" (D3)

"Creo que es un padre de pena, de esos que solo quieren presumir de tener los hijos más guapos del mundo y nada más. No sabe ni cuando acaban el colegio, no se preocupa de las notas escolares, ni de médicos no de nada, eso sí si hay algún

---

⁷⁴ Miguel Lorente, *Paternidad Criminal*, El País, 27/8/2012.

problema ya tenemos culpable, la madre de las criaturas carga con todo, con lo bueno y con lo malo”(D8)

“Yo creo que no le quiere, ser un buen padre es dedicarle tiempo, para el carnaval le mandé unes fotos del niño y ni vino” (D6)

“Com a pare no puc dir res dolent, tot perfecte” (D5)

Segons la meua opinió, per garantir l'interès superior del menor, tenint en compte les conseqüències que pateixen els fills i filles víctimes de la violència de gènere en la parella, en relació a les competències parentals de l'agressor i la viabilitat de mantenir un règim de visites, compartiria més el posicionament de les persones professionals, que mantenen que un maltractador no pot ser un bon pare, en sintonia amb les paraules de Jorge Barudy ⁷⁵“*la violencia de género es un abuso de poder y una atrocidad que anula cualquier pretensión del padre agresor de ser una fuente educativa y anula éticamente las decisiones judiciales que siguen optando por la defensa de los derechos de estos sujetos*”. “*Los niños y niñas necesitan construir una identidad individual y social a partir de relatos coherentes, verídicos, respetuosos de los derechos humanos, basados en la equidad de sexos, la justicia, la paz y la solidaridad*”.

---

⁷⁵ <http://boletin-violencia-genero-dgvq.blogspot.com.es/2012/01/tema-fondo.html>

6.5. BONA MARE I EXERCICI DE LA MARENTALITAT

Totes les dones entrevistades han estat ateses al SIAD de Santa Coloma de Gramenet. Inicialment les seves demandes són d'orientació perquè estan valorant la possibilitat de separar-se, o bé perquè ja s'han separat i demanen suport econòmic, emocional, jurídic, laboral etc. Totes aquestes demandes estan relacionades amb l'inici d'una nova vida com a dones i com a mares, ja que totes elles tenen fills i filles al seu càrrec.

Tot i que no hi ha un perfil de dones maltractades, sí que s'observa que les dones que han patit situacions de violència tenen característiques comunes com una baixa autoestima, depressió, apatia i indefensió, sensació de culpabilitat, ansietat, trastorn per estrès posttraumàtic, trastorns del son, trastorns psicossomàtics, sentiment d'inseguretat, aïllament familiar i social, vergonya social, manca d'assertivitat, agressivitat i ira, documentat en els expedients de les dones, consta que moltes dones pateixen diferents síndromes⁷⁶ (d'Estocolm, d'Indefensió apresada, de l'Esclau, etc.).

Totes aquestes manifestacions es produeixen en major o menor grau, depenent de cada dona i de la situació de violència que hagi patit.

La relació d'aquestes dones amb els seus fills i filles, no és l'objecte d'aquesta investigació, però el que s'observa a partir de les entrevistes és que són mares sotmeses a alts nivells d'estrès per la violència que pateixen o que han patit, que estan preocupades per la falta de recursos i suports per a elles i les seves criatures, que desconeixen el que suposa iniciar un procés judicial i que es troben en una situació emocional molt vulnerable d'acord amb les característiques citades. La majoria prenen medicació ansiolítics i antidepressius, i a més descobreixen, en aquesta etapa, que separar-se no vol dir acabar amb la situació de violència.

Tot això té efectes en el desenvolupament del seu rol de mares, ja que la relació que tenen aquestes dones amb els seus fills i filles està condicionada per la dinàmica del maltractament. Tenir cura dels infants, comprendre les seves necessitats, les seves exigències, etc., no és una tasca fàcil, i l'entorn social no ha estat gens favorable per a elles, ni ho és a partir de la separació.

---

⁷⁶ Síndrome de Estocolmo Domestico: (abreviadamente SIES-d) sería descrito como un vínculo interpersonal de protección, construido entre la víctima y su agresor, en el marco de un ambiente traumático y de restricción estimular, a través de la inducción en la víctima de un modelo mental (red intersituacional de esquemas mentales y creencias). La víctima sometida a maltrato desarrollaría el SIES-d para proteger su propia integridad psicológica y recuperar la homeostasis fisiológica y conductual. <http://www.nodo50.org/mujeresred/violencia-am.html>

Estan soles, es troben en una situació de desbordament personal on han d'enfrontar-se a una nova vida que suposa, en molts casos, començar de zero, sense suport social, amb una precària, i sentiments de culpabilitat. Aquestes dones se senten desprotegides i amb moltes dificultats davant dels seus fills i filles.

Una de les professionals entrevistades apunta:

"Segons el discurs de les mares el que volen es que els seus fills estiguin bé, i jo sempre els dic que si volen ser bones mares han d'estar bé elles, elles volen el benefici dels nens però estan depressives i enganxades en el conflicte"
(treballadora social)

És important treballar amb les mares mitjançant un suport professional i terapèutic, la interacció entre elles i els seus fills i filles, tant per com es troben les dones com perquè els nens són segurament molt més conscients del que elles pensen del que esta passant.

Es veu en alguns casos que els nens i les nenes assumeixen el rol de cuidador i confident de la mare i sempre, malgrat les dificultats, preserven el vincle amb ella.

Malgrat els privilegis, sobretot de caire econòmic i lúdic, que després de la separació alguns pares ofereixen als seus fills i filles, el treball de camp ens mostra com els infants posen en valor la seguretat de convida amb la mare.

En general les dones expressen ser conscients que la violència ha produït danys en els seus fills i filles, però els minimitzen i, sobretot, no dimensionen els efectes que aquestes vivències tindran en la vida dels i les menors com a persones adultes.

Les dinàmiques violentes relacionals que s'han establert en aquestes famílies, faciliten que els nens i nenes incorporin els rols de poder i dependència, respectivament, en el procés de construcció de la seva identitat. Treballar amb les criatures i mares és una tasca complicada, i encara avui és una assignatura pendent des dels serveis, perquè sovint s'atén sobretot les prioritats relacionades més amb les dones que amb els infants. En molts casos les dones han buscat suport terapèutic per a les criatures.

La investigació confirma que les criatures esdevenen, a partir de la separació, l'instrument que més utilitzen els maltractadors per seguir controlant i maltractant les dones.

En les entrevistes les dones descriuen situacions de desatenció i negligència envers els i les menors, per part de les seves exparelles, incompliments en els règims de visites, en el pagament de pensions, etc. i també amenaces de l'agressor respecte a demandes de custòdia compartida. Aquests comportaments generen molta angoixa en les dones ja que a partir de la separació, els fills i filles es converteixen en el centre de la seva vida.

Gairebé totes les mares afirmen mantenir un contacte telefònic periòdic amb les criatures mentre estan amb els pares. Les dones expliquen que les seves trucades tenen per objectiu saber que les criatures estan bé, i moltes d'elles expliquen que quan la situació és inversa els pares o no truquen o si ho fan interroguen als nens per saber que està fent i amb qui està la mare.

"Truco al nen un cop al dia però sovint no m'agafen el telèfon, i quan l'agafa posa el mans lliures, si el nen diu que vol trucar a la mare ell li diu que l'acaba de veure, i quan considera oportú que puguem parlar em fa una perduda, això em fa molta ràbia perquè ell té molts diners i jo no sóc Teresa de Calcuta."(D4)

"El primer any que els nens anaven amb el pare em volia morir; ara després de tres anys els truco dia si dia no per saber com estan"(D7)

"Llevo mal el tiempo que están con él, no estoy tranquila, creo que no es responsable para estar con ellos muchas horas, los llamo varias veces al día" (D8)

"El pare agobia molt amb el telèfon i quan truca és per preguntar-li que estic fent jo"(D4)

"Nunca ha llamado por teléfono para ver como está el niño, solo va a la guardería" (D6)

"Quan els nens estan amb mi el pare mai truca ni tan sols els quinze dies a l'estiu"(D7)

Sorprèn que, malgrat que a Espanya en els últims deu anys 64 menors víctimes de violència de gènere en la parella, han estat assassinats pel seu pare com una venjança cap a la seva mare (l'últim cas i més recent es el cas Bretón), les mares sí que mostren intranquil·litat durant els règims de visites amb el pare, però en canvi no pensen que els infants estiguin en una situació de perill.

Només dues de les dones entrevistades que han passat pels servei d'acolliment residencial sí que tenen por per la vida de les criatures en el cas que es donessin vistes amb el pare. En ambdós casos les dones han explicat que els agressors no té interès en vistes amb les criatures, sinó que el que han manifestat mitjançant els seus advocats és l'exigència que les dones i els infants retornin al domicili familiar.

Tot i que la violència ha comportat patiment tant per les dones com per als infants en la majoria de casos les dones entrevistades opten per no parlar-ne amb les criatures i quan els parlen del pare en general ho fan positivament.

"Parlar amb el nen del seu pare és molt complicat, no sé si ho faig bé o no, sense fer-li un qüestionari intento saber si ha anat bé o no el cap de setmana"(D4)

"Intento no hablarle de su padre, el niño es muy pequeño" (D6)

"La niña es muy pequeña, pero lo echa de menos y le digo que el papa está trabajando" (D2)

"Yo intento no hablarle mal de su padre, ella quiere mucho a su padre y a su madre" (D3)

"Les digo que su padre los quiere, que está enfermo , pero que es bueno que los quiere mucho pero que está mal aconsejado. Al principio los forzaba a ir con él pero ya no, procuro que decidan ellos."(D8)

Una dona manifesta: *"M'haig de controlar moltes vegades, em perd la boca, i quan ja no puc més dic alguna burrada" (D7)*

Les professionals entrevistades presenten diferents opinions sobre com la mare ha de parlar del pare als filles i fills;

"Jo els aconsello que es posin en mans de psicòlegs, perquè depèn molt de l'edat dels nens, de la seva maduresa i del tipus de violència que tinguin. En general és bo parlar-ne per poder-se protegir i sobretot per treure els tabús que aguanten pels fills, i després descobreixen que els fills estaven esperant que denunciessin els fets." (jurista)

"Jo crec que ho ha de fer amb respecte i preservant el seu fill o filla de la seva vivència com a parella, ja que aquest home com a pare pot tenir competències, i és part de la història que ha de conèixer el nen, per evitar posar al menor en un conflicte de lleialtats" (psicòloga)

"Els dic a les dones que separin la conjugalitat de la parentalitat, pel benefici dels menors, sempre els dic que ho neutralitzin els nens a la llarga ho saben tot, és molt difícil perquè tenen molt rancor i molta ràbia.

És molt important que les dones se centrin primer en elles i després amb el nen, se separen de l'agressor físicament i no emocionalment, i les perjudicades són elles" (treballadora social)

Algunes de les professionals entrevistades apunten que detecten en les dones sentiments de rancor, d'odi i de ràbia. No obstant això, en les entrevistes realitzades no s'ha detectat ni rancor, ni odi, ni ràbia sinó patiment i indignació envers la situació de violència viscuda.

6.6. L'INTERÈS DE L'AGRESSOR PER LA CUSTÒDIA COMPARTIDA

Quan en diferents àmbits de la societat, davant d'una separació de parella, es planteja el canvi d'una custòdia tradicional, (que és caracteritzada perquè la mare és la responsable de l'atenció i cura de les criatures i el pare és el responsable de garantir els recursos econòmics) a una custòdia compartida (que significa que els i les menors passen la meitat del seu temps amb cada un dels progenitors i aquests és reparteixen tasques de cura i comparteixen el dret i l'obligació de prendre les principals decisions sobre temes com l'educació dels menors), es justifica sobre la base que actualment les dones estan incorporades al món laboral i que els homes desitgen, cada vegada més assumir la cura dels seus fills i filles.

Sorprèn aquest justificació ja que, segons dades oficials de l'estadística de l'ús del temps sobre Catalunya⁷⁷ (IDESCAT-INE, 2002-2003): les dones dediquen com a mitjana 4 hores i 14 minuts diaris a les tasques de la llar familiar, mentre que els homes hi dediquen tan sols 1 hora i 39 minuts. Un estudi més recent del Centre d'Estudis d'Opinió (2009) mostra que la majoria dels homes dediquen menys de 10 hores a la setmana al treball domèstic i familiar (el 8,7% no hi dedica cap hora, el 17% fins a 5 hores i el 37% entre 6 i 10 hores).

Contràriament, la majoria de les dones dedica més de 10 hores a la setmana al treball domèstic i familiar (el 39,2% entre 11 i 20 hores, el 18,9% entre 21 i 30 hores i el 3% més de 30 hores a la setmana). En canvi, el temps que es dedica setmanalment al treball remunerat és superior en el cas dels homes que les dones: el 67,7% dels homes hi dedica entre 31 i 40 hores i el 22,5% més de 40 hores; mentre que el 72,6% de les dones hi dedica entre 31 i 40 hores i l'11,9% més de 40 hores.

Per tant, tot i que la participació dels homes en les tasques domèstiques (activitats de llar i família) ha augmentat en els últims set anys en gairebé cinc punts, i el percentatge de dones dedicades a les tasques de la llar ha disminuït menys d'un punt, segueix havent-hi una diferència de participació en el treball no remunerat de 17 punts percentuals a càrrec de les dones (74,7% els homes i 91,9% les dones).

Així doncs tot i que és innegable l'emergència de nous comportaments socials entre els dones i homes més joves que inclouen pràctiques més equitatives d'entendre i compartir la vida familiar i la criança de les criatures, la realitat és que les dones mestresses de casa en exclusiva o laboralment actives, continuen sent les seves màximes responsables i executores de les tasques domèstiques i de cura i hi dediquen més temps i esforç que no pas els homes. Aquesta realitat és més evident encara en els casos de les dones entrevistades, víctimes de violència masclista i per tant sotmeses i oprimides en un entorn familiar desigual i violent, elles confirmen que durant la convivència assumeixen gairebé el 100% de les responsabilitats domèstiques i de cura.

"Ell no feia res, ni tasques domèstiques ni res de res"(D4)

"No repartíem res, ho feia tot jo"(D7)

"Él trabajaba fuera de casa así que sus obligaciones en casa eran nulas, no hacía absolutamente nada (...) los niños también para mí él no se movía del sofá" (D8)

---

⁷⁷ Sara Moreno Colom, *Dones i Usos del temps*, Articles Feministes, col·leccions CIP, número 5, 2010, pàg. 4.

Les dades evidencien que la demanda de custòdia compartida de molts homes no es correspon al seu estil de vida, i és per això una custòdia compartida no respon a l'interès superior del menor sinó a una reivindicació de drets, i sobretot en una situació de violència masclista respon a una venjança cap a la dona perquè ha decidit separar-se d'ell, ja que és habitual que després els maltractadors incompleixin els acords i els règims de visites com una forma de seguir exercint control cap a les dones.

"No era de llamar pero últimamente sí, todo a raíz de la custodia compartida" (D1)

"Ara a partir que ha demanat la custodia estrictament el règim de visites i li fa molts regals al nen" (D4)

"La sentencia dice 300 euros por niño, un fin de semana al mes con pernocta, mitad de vacaciones y mitad de gastos extra. No cumple nada y solo si se le da viene un fin de semana al mes" (D8)

"Vol demanar la custòdia única per a ell, vol quedar-se amb tot, l'advocat li aconsella que no busqui mes feina i tinc por" (D5)

"Inicialment volia la custòdia compartida, amb el pacte va acceptar la guarda i custòdia per mi però el passat setembre va tornar a sol·licitar la custodia compartida"(D4)

"Ell compleix la seva part i s'immiscueix en la meva setmana, no m'agrada la custòdia compartida però el nen ho vol" (D5)

Les dones entrevistades responen per unanimitat que l'interès per la custòdia compartida de les seves exparelles és econòmic i respon a la intenció de no pagar la pensió d'aliments; així el processos judicials suposen un nou escenari per controlar les mares a través de les pensions d'aliments.

"Ha pedido la custodia compartida en las medidas previas, porque no quiere dar dinero, ya tiene un hijo en Colombia y no le pasa nada"(D6)

En un dels casos amb un ampli regim de vistes dels nens la mesura de custòdia compartida ha suposat com a únic canvi deixar de pagar la pensió.

"Va demanar la custòdia compartida per no pagar la pensió, ell ja tenia els nens, ara ho tenim tot igual però jo 300 euros menys, ell se'ls gasta amb cerveses i jo per donar menjar als meus fills vaig al rebost solidari" (D7)

6. 7. EL ROL DEL SISTEMA JURÍDIC EN EL PROCÉS I LA MEDIACIÓ

L'anàlisi de treball de camp comparteix els resultats de l'estudi realitzat per Encarna Bodelón⁷⁸ sobre la utilització del sistema judicial penal per part de les dones víctimes de violència.

L'experiència de les dones entrevistades mostra que en la majoria de casos les dones han viscut anys en situació de violència i en algun cas malgrat la violència viscuda, no s'han atrevit a denunciar i intenten separar-se sense denunciar la violència que pateixen.

"Nunca denuncié, aunque me arrepiento de no haberlo hecho. El día que me amenazó con matarme, los guardias que vinieron a casa me dijeron que lo hiciera, pero no lo hice" (D8)

Les dones en el procés de trencament es troben en múltiples barreres com la identificació de la violència, el bloqueig emocional, la dependència econòmica i la falta de recursos per la cura dels seus fills i filles, la falta de suport familiar i finalment la desconfiança cap a les respostes professionals de l'àmbit social, jurídic i policial i la protecció del sistema de justícia penal.

Les respostes d'algunes dones en la mateixa línia de les recollides per Bodelón en el seu estudi fan referència a:

- a) males pràctiques policials, una de les dones diu: *"Los Mossos vinieron a hospital pero me informaron mal y no me atrevía a denunciar, un día la trabajadora social del SIAD me informó de la oficina de atención a la víctima, fui pero me aconsejaron no denunciar y en cambio a los dos días me llevo a mí la denuncia por hurto de un menor y por querer irme a Colombia. Aconsejada por el SIAD fui a ponerle un buro fax y no me imputaron. Tres veces en la policía me han dicho si no hay sangre no hay motivo" (D6)*

"He intentado ir a denunciar hace aproximadamente un mes i los Mossos me han dicho que la juez no la admitiría a trámite, no me han cogido la denuncia"(D5)

---

⁷⁸ Encarna Bodelón, *Violencia de genero y las respuestas de los sistemas penales*, Ediciones Didot, octubre de 2012.

b) El rol i el paper dels advocats i advocades d'ofici i les propostes d'acord.

Tot i que la mediació és incompatible en els casos de violència de gènere, i així ho ratifica l'article 44 de la Llei Orgànica 1/2004 de 28 de desembre de medidas de protecció integral contra la violència de gènere, i la Llei 5/2008 de 24 d'abril del dret de les dones a eradicar la violència masclista és habitual que dones que pateixen situacions de violència siguin orientades pels lletrats a mediació, sobretot amb l'objectiu d'arribar a acords en relació a la cura dels i les menors.

"L'advocat d'ofici, molt malament, em va enganyar em va fer anar a mediació i pactar, jo no entenia del tema ni sabia els meus drets" (D7)

"L'advocat en el procés de separació no em creia, volia comprovar tot el que jo li explicava, vaig demanar 1/5 part dels guanys de l'empresa i la guarda i custòdia i demana que el SATAF li faci proves al pare. La sorpresa va ser que el que guanyava no estava declarat, el SATAF va trobar que el pare estava perfecte i que en canvi jo histèrica i desesperada, i el mateix SATAF va recomanar la custòdia compartida, a partir d'aquí vaig veure que havia d'arribar a un acord. L'acord va ser guarda i custòdia per mi i set milions i un règim de visites ampli per al pare, la jutgessa em va recomanar que no volgués ser una supermare i que ell s'havia de responsabilitzar del nen. El pare només assumeix despeses de l'escola" (D4)

"La abogada de oficio que he tenido, muy mal, no tiene sangre, la jueza la machacó, yo la he llamado para preparar el juicio del dia 6, su abogado es más competente" (D1)

"El judici no s'ha celebrat i l'advocada m'ha aconsellat que arribi a un acord amb el pare de la nena" (D2)

c) L'actitud de jutge o jutgessa

"Em va ajudar denunciar perquè ell se'n va anar de casa però tinc por perquè la jutgessa del jutjat de violència ens va dir que ens divorciéssim, que ja no ens volia veure més, tinc por que això em perjudiqui" (D5)

"Del judici ràpid en tinc molt mal record, va ser tot molt violent, en el judici de la custòdia compartida ell va declarar que patia per la integritat dels seus fills, estava obsessionat en que jo tenia un amant" (D7)

"Mi juicio de divorcio ha durado casi tres años, y han hecho caso omiso a los niños y a los informes médicos que aporté de su enfermedad (...) el padre de mis hijos es un enfermo mental, que estuvo 18 meses con un brote psicótico, y el juez permite

que se los lleve con él a dormir, aun sabiendo y quedando demostrado que no toma la medicación” (D8)

“Durante el proceso estaba perdidísima y super asustada de que a mis hijos pudiera llevárselos y hacerles algo” (D8)

L'advocada entrevistada coincideix, tal com es comenta en l'estudi de Bodelón, que el sistema judicial és invers al procés que fan les dones que pateixen violència de gènere: *“Les dones denuncien quan no poden més i no sempre coincideix amb l'agressió mes forta, que només expliquen però que no poden demostrar i potser l'últim fet és lleu”*

Professionals de l'àmbit social entrevistades mostren comprensió en canvi vers el procés de la violència.

“Les dones no denuncien falsament, d'entrada jo me les crec a totes, no he atès cap dona que hagi fet una denúncia falsa, encara que les dones expliquen coses contradictòries i els discurs és caòtic hi ha violència, hi ha més casos de violència no denunciats que denunciats, trobo molt injusta aquesta “ caça de bruixes”. (treballadora social)

“No crec que denunciïn falsament, però de vegades sí que s'utilitza la denúncia com un instrument dissuasiu o com a “escarmiento” de cara a la parella, no com un element de protecció. Sovint les dones abans de fer la denúncia no s'han assessorat de tot el que implica denunciar la persona amb qui viuen, i després no se senten amb forces de continuar amb el procés o volen continuar amb la relació.” (psicòloga)

No és habitual que s'atorgui la custòdia compartida per sentència en casos de violència de gènere; no obstant això, s'observa que els diferents agents en els processos judicials minimitzen les conductes violentes de l'agressor, participen dels mites, promouen processos de mediació i no tenen en compte l'interès superior de les persones menors és incompatible amb la violència de gènere tal i com estableix la legislació vigent.

Diu Barudy⁷⁹: *“Se trata y se siguen tratando a los y las menores como víctimas indirectas de la situación de violencia de género y en contados casos se suspenden las visitas con el maltratador, a pesar de ser medidas que están exactamente*

---

⁷⁹ <http://boletin-violencia-genero-dgvq.blogspot.com.es/2012/01/tema-fondo.html>

previstas en toda la legislación relativa a violencia de género y que es un mecanismo que puede garantizar un tratamiento adecuado, así como eficaz, para la situación familiar y social de las víctimas de violencia de género. Por tanto, se debería incidir en la consideración, no solo del interés superior del menor, sino también en la consideración de que se está atentando contra un derecho humano y fundamental, que es el desarrollo integral de cada menor, y que este desarrollo no se podrá realizar dentro de ese ámbito de violencia.”

6.7. PUNT DE TROBADA: L'ESCOLA

La investigació posa de relleu que en una situació de violència de gènere quan es produeix la separació és donen situacions de conflicte i a vegades les conductes agressives per part del maltractadors s'incrementen.

Els espais relacionats amb els intercanvis dels infants són un escenari idoni per aquestes situacions. De les dones entrevistades, tan sols una d'elles resident en un recurs d'acolliment protegit compta amb el recurs de punt de trobada, decretat pel jutge, tot i que la resta de dones entrevistades han relatat episodis de conflicte o bé on s'han produït de nou agressions en el moment d'intercanvi dels i les menors.

En aquests casos hem vist que és habitual que l'escenari escollit per aquests intercanvis és l'escola, ja que la mare i el pare aprofiten aquest espai en principi neutre per recollir els menors.

De fet, en el document d'Instruccions per a l'organització i el funcionament dels centres educatius públics d'educació infantil i primària i d'educació especial. Actuacions del centre en diversos supòsits⁸⁰, que elabora la Generalitat de Catalunya preveu en un dels seus punts l'actuació de l'escola davant de problemes entre els progenitors en relació als fills i filles.

Tot i que aquestes instruccions adreçades al personal docent, aquests professionals no estan formats per intervenir en situacions de conflicte davant casos de violència masculista. En aquesta línia cal fer visible, d'una banda, la poca sensibilitat del sistema judicial, que fa que només ens els casos més greus s'estableixi el recurs de

---

⁸⁰ Resolució de 19 de juny de 2012 per la qual s'aprova el document per a l'organització i el funcionament de les escoles i dels centres públics d'educació especial, i les instruccions de recollida de dades a efectes estadístics, per al curs 2012-2013.

punt de trobada, i de l'altra que això genera situacions de risc tant per als menors com per a les mares.

7. CONCLUSIONS

A partir de la intervenció social des de fa anys amb dones que pateixen situacions de violència de gènere he conegut el seu patiment i les conseqüències que ha tingut per a elles viure una relació de maltractament. Aquesta tesina m'ha permès anar més enllà.

A partir de l'anàlisi del efectes que tenen mesures com la custòdia compartida preferent en les dones víctimes de violència de gènere quan es plantegen la separació de l'agressor, he vist com la separació de l'agressor suposa per a elles endinsar-se en una altra fase en el cicle de la violència en què, a part de l'agressor, s'hi sumen altres actors. La recerca també m'ha permès aprofundir en el coneixement de com viuen i assumeixen la maternitat aquestes dones.

A parer meu, aquests processos esgotadors per a les dones, i en què sovint se les presenta com a mentideres, desequilibrades i incapaces esdevenen estratègies del patriarcat per legitimar d'una manera subtil i molt efectiva, la violència contra les dones.

Com a primera reflexió-conclusió vull assenyalar que cal seguir incidint en la necessitat que tots els agents socials que es creuin en el camí d'aquestes dones tinguin formació específica en violència de gènere i sensibilitat, a fi de garantir el suport necessari perquè comptin amb recursos econòmics suficients, recursos jurídics competents i suport emocional efectiu per a elles i per a les seves criatures.

La investigació i l'anàlisi realitzat en aquesta tesina ens permeten arribar a diferents conclusions en relació a les hipòtesis plantejades:

La primera hipòtesi plantejada:

És comú que la violència contra les dones augmenti després del trencament de la relació de parella

Podem concloure, després d'entrevistar totes les dones i les diferents professionals, que allunyar-se de l'agressor vol dir "plantar-li cara". Aquest és un pas molt important que sempre té conseqüències per a les dones; l'amenaça més lleu que reben per part dels homes és de restricció de recursos o de prendre'ls els nens, i en els casos més greus, amenaces de mort. En aquests casos d'alt risc a vegades és necessari valorar una sortida urgent del domicili i la protecció en un recurs d'acolliment residencial.

Un cop confirmada aquesta hipòtesi, la reflexió va més enllà. A banda de protegir-se del maltractador i vetllar pels seus fills i filles, les dones han de convèncer les forces de seguretat i el jutge o jutgessa que els episodis de violència que descriuen són certs i, per tant, denunciables i susceptibles de ser jutjats d'acord amb la llei vigent; i han de tenir la sort que l'advocat o advocada que els ha estat assignat per torn d'ofici conegui la legislació específica en violència, no les enviï a mediació ni els proposi pactes enganyosos. I finalment cal que busquin suport psicològic per elles i els seus fills i filles a fi de recuperar-se de la situació viscuda.

La recerca ens confirma que si la convivència amb el maltractador suposava un infern, separar-se i superar tots els obstacles les converteix en unes veritables supervivents.

La segona hipòtesi:

La custòdia compartida, imposada com a opció preferent, facilita noves formes per ocultar i minimitzar la violència de gènere i esdevé una nova eina de control sobre la dona i, per tant, una altra forma de violència difícilment demostrable

De la investigació realitzada podem concloure que, en parelles en què hi ha violència de gènere, l'agressor utilitza la demanda de custòdia compartida com una amenaça cap a les dones quan aquestes li plantegen la separació. També ens confirma que aquesta amenaça amb complicitat d'alguns advocats i advocades, esdevé una eina molt útil per aconseguir que les dones assisteixin a sessions de mediació, tot i que la llei ho prohibeix, i signin acords de separació més beneficiosos per a ells, encara que després els incompleixen.

Tot i que la majoria de dones diuen que els homes estimen les criatures (basant-se amb l'experiència viscuda durant la convivència), saben que els seus exmarits, quan reivindiquen mesures com custòdia compartida, no és perquè fruit de la separació han desenvolupat un instint paternal que els reclama a fer tasques d'atenció i cura de les criatures, sinó que els motius que els empenyen a demanar la custòdia compartida són econòmics i de venjança cap a elles.

Les dones viuen amb molta preocupació les actuacions negligents i de falta de cura cap a les criatures i de discrepàncies en el model educatiu perquè saben que l'objectiu és fer-les patir a elles.

La tercera hipòtesi:

L'interès superior del menor és incompatible amb la presència de la violència de gènere

La investigació que hem realitzat inclou una lectura i un estudi de la legislació referida a custòdia compartida dels fills i filles a partir de la separació o divorci, comparant-la amb legislació i estudis d'altres països, així com la legislació específica de violència de gènere.

Hem vist que la legislació espanyola parla de la custòdia compartida com el règim de convivència en què ambdós progenitors es reparteixen per igual l'atenció dels seus fills i filles i s'assenyala que aquests processos han de guiar-se per l'interès superior del menor. S'estableix que, en aquest sentit, la custòdia compartida és la millor solució perquè garanteix el dret dels fills i filles a relacionar-se amb ambdós progenitors.

Hem revisat la legislació i els estudis fets per altres països de la Unió europea, i de fora, amb més anys d'experiència sobre la mesura de la custòdia compartida i els efectes que aquesta té sobre els infants.

I pel que fa a la legislació específica en violència de gènere la investigació mostra que en interès dels menors, en casos en què existeix violència de gènere o indicis no es tindrà en compte la mesura de custòdia compartida.

L'anàlisi d'aquests textos ens confirma que l'interès superior del menor queda preservat quan hi ha acord entre les parts, però que quan no hi ha acord entre les parts i la mesura és imposada per via judicial (com és el cas de la major part de casos de violència de gènere), els informes científics han mostrat els efectes negatius que la mesura té sobre els menors.

Per tant, podem concloure que la hipòtesi es confirma i que l'interès superior del menor és incompatible amb la presència de la violència de gènere.

Així i tot, volem cridar l'atenció sobre un aspecte que ens confirma la investigació: fruit de la revisió d'estudis publicats per l'Observatori Estatal de Violència de Gènere podem dir que, d'acord amb la legislació vigent sobre violència de gènere i

en funció de l'interès superior del menor, els jutges i jutgesses no estan dictant habitualment mesures de custòdia compartida en casos de violència de gènere. Però a partir del relat que fan les dones hem observat que sí que s'estan donant custòdies compartides en parelles en què hi ha violència de gènere a partir del fet que alguns jutges i jutgesses insten els advocats i advocades de les parts que arribin a pactes, aquests procuren que els seus clients i clientes assisteixin a sessions de mediació i signin acords .

La quarta hipòtesi:

La mesura de custòdia compartida, imposada com a opció preferent, no té tant l'objectiu de vetllar pel benestar dels infants sinó de promoure una vegada més posicions de poder masculí

La figura de la custòdia compartida es presenta com a igual temps de convivència dels i les menors amb ambdós progenitors i absència de pensió alimentària. Tot i que es presenta en la legislació com un dret dels menors a conviure amb ambdós progenitors quan no hi ha acord entre les parts, els resultats de la investigació ens porten a concloure que en realitat no té aquest fons. Sinó que més aviat ens confirma que està estretament relacionada amb un interès dels pares de deixar de pagar la pensió d'aliments.

Les dones si treballen tenen nòmines més reduïdes, perquè durant la convivència són les que majoritàriament han conciliat temps de treball remunerat i temps de treball domèstic i de cura dels infants. I en molts casos de violència de gènere, les dones s'han dedicat exclusivament a les tasques de la llar i de cura de la infància, per tant, el fet de no comptar amb una pensió d'aliments els crea serioses dificultats a l'hora de cobrir les necessitats bàsiques de les criatures i les col·loca en una situació de dependència.

Hem vist com alguns pares no compleixen el règim de vistes, o no assumeixen al 50% les tasques de cura i d'atenció a les criatures en els temps que conviuen amb les criatures, per tant, el seu objectiu en la demanda de custòdia no és coresponsabilitat familiar, que implica un major benestar per als seus fills i filles, sinó un lluita per mantenir el control i el poder.

Vivim en una societat androcèntrica i patriarcal, les reivindicacions feministes, i també alguns canvis socials en la història que les han acompanyat han generat després de moltes lluites un canvi de rol de les dones en la societat.

Avui les dones, en el nostre país, tot i que encara no sabem si per molt de temps, i no en igualtat d'oportunitats, s'han incorporat al mercat laboral, poden decidir o no ser mares, i poden separar-se o divorciar-se de les seves parelles i, per tant, ser independents dels homes. Les dones han deixat, així, el seu rol exclusiu i tradicional d'esposes i mares.

Tot i que una de les conseqüències d'aquest canvi de rol és que alguns homes es qüestionin la identitat tradicional masculina i comencin assumir funcions diferents, entre elles les relacionades amb l'atenció i la cura de les criatures i el desenvolupament de tasques domèstiques. Aquesta no és, però, una actitud generalitzada en molts homes ni compartida per totes les dones.

Els avenços cap a una societat igualitària sense discriminació i privilegis d'un gènere sobre un altre suposen una amenaça per a aquells que gaudeixen de més poder i una millor posició i, per tant, articularan tots les eines possibles a fi de garantir la seva posició. En aquesta línia, es justifica el discurs de moltes associacions de pares separats que en la seva defensa per la custòdia compartida carreguen contra el moviment feminista, quan aquest ha estat sempre un defensor de la coresponsabilitat familiar i ha lluitat contra el rol atribuït històricament a les dones, ja que entén que implica submissió, desigualtat, i discriminació.

Com a conclusió final voldria assenyalar que un dels aspectes presents en la introducció i objecte d'interès en la recerca era conèixer si les dones víctimes de violència masclista consideren el maltractador un bon pare. Sorprenentment, i a més a més d'una manera bastant clara, les dones en general separen el fet que l'agressor ha estat un mal marit i mal company però un bon pare, tot i que reconeixen que durant la convivència no ha tingut cura dels i les menors. Elles tenen la idea que els nens també li pertanyen i que "els estima".

Aquest valor que donen les dones al pare dels seus fills i filles coincideix amb la percepció que en general en tenen la societat civil i les institucions, i crec que seria un tema interessant per a una altra tesina: aprofundir en l'interès de l'agressor a mantenir una relació amb els seus fills i filles i què pot aportar aquest fet als infants.

8. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Amat, Esther. Emilia Cruz; Pepi Delgado; Mònica Díaz, Victòria González; Sandra López; Lourdes Molina; Anna Montes, Sheila Moreno; Mª Rosa Vinuesa, *Els menors i la violència contra la parella. Aproximació a les característiques, sociodemogràfiques i judicials de les dues parts implicades*, 2010.

Aramburu Isabel, Mercedes Chato, Belén Martín, Rosa Pérez-Villar, *Estudio de derecho comparado sobre la regulación de la custodia compartida*, Madrid, Asociación de Mujeres Juristas Themis, 2007.

Atenciano Jiménes, Beatriz. *Menores expuestos a violència contra la pareja: notas para una pràctica clínica basada en la evidencia.*, Ed: Clínica i Salut. vol 20 n^o3.

Barea, Consuelo. *Manual para mujeres maltratadas que quiere dejar de serlo*, Ed Océano Ambar, 2004.

Barea, Consuelo., Sonia Bácaro, *El Pretendido Síndrome de Alienación Parental* ed: Océano, 2009.

Barea, Consuelo. *El maltratador como ex-marido y como padre*, ed: Consuelo Barea, 2012.

Barea, Consuelo. *Los inconvenientes de la custodia compartida*, ed: Consuelo Barea, 2012.

Barudy, Jorge. *El dolor invisible de la infància*, ed Paidós, Barcelona, 1998.

Barudy, Jorge., Dantagnan,M, *Los Buenos tratos en la infància. Parentalidad, apego y resiliència*. Ed Gedisa, Barcelona 2005.

Berger, Maurice., Albert Ciconne, Nicole Guedeney, Hana Rottman: Clinique, *La résidence alternée chez les enfants de moins de six ans: une situation à hauts risques psychiques*. Devenir, vol 16, numéro 3, 2004.

Bodelón, Encarna. *Violencia de genero y las respuestas de los sistemas penales, Argentina, ediciones Didot, 2012 .*

Bravo Campanón, Cristina. *Menores víctimas de violencia de genero: experiencia de intervención en un centro de acogida para familias víctimas de violencia de genero.* Intervención Psicosocial, v 17 nº3 Madrid 2008.

Cartié, Mercè., Jordi Ballonga i Judith Gimeno, *Estudi Comparatiu sobre competències parentals de famílies amb dinàmiques violentes, famílies amb dinàmiques no violentes ateses al Sataf.* Editat pel Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada del departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, 2008.

Children witnesses of gender violence in the domestic context. Analyses of the fulfillment of their specific needs through the protection system, en el marc del programa Daphne III de la Comissió Europea.

Consejo General del Poder Judicial, *Informe sobre víctimas mortales y de la violencia de género y de la violencia doméstica en el ámbito de la pareja o expareja,* 2010,

Consell General Poder Judicial, *Datos de denuncias, procedimientos penales y civiles registrados, órdenes de protección solicitadas en los juzgados de violencia sobre la mujer y sentencias dictadas por los órganos jurisdiccionales en esta materia en el segundo trimestre del año 2012.*

Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, Concluding observations of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women Republic of Italy, August 2011.

Corsi, Jorge. *Violencia familiar, una mirada interdisciplinaria sobre un grave problema social.* Buenos Aires: Paidós, 1994.

Cruz, Jaqueline, Barbara Zecchi, *La mujer en la España actual ¿ evolución o involución?, Icaria Editorial, 2004.*

Davins i Pujols, Montserrat. *Tesi Doctoral Maltractaments en les relacions de parella: estils de personalitat, simptomatologia i ajustament didàctic d'un grup de dones maltractades*", capítol 7, 2005.

Gonzalo Valgañon, Altimira. *La custodia compartida impuesta*, Themis Revista Jurídica de Igualdad de Género, nº 10, segundo semestre 2011.

Family Violence and Family Law in Australia. The Experiences and Views of Children and Adults from Families who Separated. Monash university, University of south Australia, James Cook University, for the Australian Attorney-Genera'ls Departament. Post-1995 and Post-2006 April 2010 Volume 1.

Flores Espínola, Artemisa. *Investigación feminista, métodos y sexo en ciencia y tecnología*. Congreso Iberoamericano de Ciencia, tecnología y género, 2010.

Harding, Sandra G. *Feminism and methodology*. Indiana University Press, 1987.

Holden, G.W *Children Exposed to Domestic Violence and Child Abuse: Terminology and Taxonomy*. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 6(3), 2003.

Juliano, Dolores. *Les altres dones*. Quaderns de l'Institut / 7, 2005.

Larrauri, Elena. *¿por qué retiran las mujeres maltratadas las denuncias?*, Revista de Derecho Penal y Criminología. 2ª época, nº 12, 2003.

Linares, Juan Luis. *Del abuso y otros desmanes*, Buenos Aires, ed Paidos, 2012.

Lizana Zamunido, Raul. *A mi también me duele*, Barcelona, 2012.

Lorente, Miguel. *El agresor en la violencia de género: anatomía del maltratador*, conferencia impartida en Gijón, 2005.

Lorente, Miguel. *Los Nuevos Hombres Nuevos, los miedos de siempre en tiempos de igualdad*", Barcelona: Editorial Destino, 2009.

Lorente, Miguel. *Paternidad Criminal*, El País, 2012.

Moreno Colom, Sara. *Dones i Usos del temps*, Articles Feministes, col·leccions CIP, número 5, 2010.

Mujeres Juristas Themis, Asociación. *Conclusiones finales, talleres derecho de familia*, Madrid 4 de marzo 2011.

Proposta del Centre Dolors Piera d'Igualtat d'Oportunitats i Promoció de les Dones de la Universitat de Lleida.

Sau, Victoria. *Reflexiones Feministas para principios de siglo*, Alianza Editorial, 2000.

Save the Children. *Atención a los niños y niñas víctimas de la violencia de género. Análisis de la atención a los hijos e hijas de mujeres víctimas de violencia de género en el sistema de protección a la mujer*, Febrero 2006.

Save of de Children. *A la violència de gènere no hi ha una sola víctima*, 2010.

Soletto, Marisa. *A vueltas con la custodia compartida*, publicado en Mujeres en Red, El periódico feminista.

Solé Resina, Judit., Maria Ysàs Solanes, *Custodia Compartida de la excepción a la regla general, un paso más hacia la igualdad y no discriminación por razón de sexo*, Grup d'Investigació Persona y no discriminació, Departament de Dret Privat de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Tenas, Cristina. *La mancança del referent patern*, Revista Dones, Associació de Dones Periodistes, núm. 35, 2009.

Valles, Miguel S. *Técnicas cualitativas de investigación social. Reflexión metodológica y práctica profesional*. Madrid: Ed. Síntesis, 2002.

Walker, Leonor. *The Battered Women Syndrome*, Springer Publishing Company LLC, third edition. 2009.

Walker, Leonore E.A.& Glenace E. Edwall, "Domestic Violence and Determination of Visitation and Custody in Divorce", 1987,

TEXTOS SOBRE LEGISLACIO:

Family Law Legislation Amendment (Family Violence and Other Measures) Act 2011. Australia

Family Law Amendment (Shared Parental Responsibility). Australia

Ley de divorcio de 1932, de 25 de febrero. República Española

Ley 15/2005, de 8 de julio, por la que se modifican el Código Civil y la Ley de Enjuiciamiento Civil en materia de separación y divorcio. BOE núm. 163, de 9 de julio de 2005.

Llei 5/2008 de 24 d'abril, sobre el dret de les dones a eradicar la violència masclista. Catalunya.

Llei 25/2010, del 29 de juliol, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família.

Llei d'Enjudiciament Civil, 1/2000 de 7 de gener. Catalunya

L.O. del Poder Judicial 6/1985 d'1 de juliol. Espanya

L.O.1/2004, de 28 de diciembre, de medidas de protección integral contra la violencia de género, BOE 313, de 29 de diciembre de 2004. Espanya

Resolució de 19 de juny de 2012 per la qual s'aprova el document per a l'organització i el funcionament de les escoles i dels centres públics d'educació especial, i les instruccions de recollida de dades a efectes estadístics, per al curs 2012-2013

http://www.fundacioires.org/documentos/Guia%20bones%20practiques%20Mentories%20Fundacio%20IReS_cat.pdf

<http://www.europapress.es/sociedad/noticia-montalban-afirma-custodia-compartida-debe-estar-prohibida-cuando-hay-violencia-genero-20120709161110.html>

http://politica.elpais.com/politica/2012/08/27/actualidad/1346090763_836966.htm

<http://www.nodo50.org/xarxafeministapv/IMG/pdf/VictimiasMortalesMenores2013.pdf>

<http://boletin-violencia-genero-dqvq.blogspot.com.es/2012/01/tema-fondo.html>

<http://www.slideshare.net/movimientostopsap/estudios-extranjeros-contra-leyes-de-custodia-compartida>

<http://www.mujiresparalasalud.org/>

<http://www.mujiresenred.net/spip.php?article881>

<http://noalafalaciadelsap.blogia.com/>

<http://boletin-violencia-genero-dqvq.blogspot.com.es/2012/01/tema-fondo.html>

ANNEX 1

Guió d'entrevista per a les dones

Guió d'entrevista per a professionals

ENTREVISTA PER A LES DONES

Codi entrevista:

Dades bàsiques sobre la dona entrevistada:

Lloc de naixement

Edat

Nombre de fills/es

Edat dels fills /es

Professió

Nivell formatiu

Estat civil:

- Situació actual:
  - viu en parella
  - procés de separació
  - separada
  - procés de divorci
  - divorciada

Quants anys has viscut en parella?

Quant temps fa que estàs separada?

Bloc 1

(descripció de la convivència, de la situació de violència, i procés de trencament de trencament)

1. Quan va ser la primera vegada que vas pensar que la teva parella et maltractava?.
2. Quin tipus de maltractaments has patit, i durant quan de temps?
3. S' havien produït agressions en presència dels teus fills i filles?

4. Va exercir agressions o violència vers els infants?
5. Quin va ser el motiu que et va empènyer a trencar amb la situació de violència?
6. Quan li vas comunicar a la teva parella la voluntat de separar-te, com va anar?
7. Arrel d'aquesta comunicació es va incrementar la freqüència i gravetat de les conductes agressives?
8. I des que estàs separada s'han produït més episodis d'intents d'agressió o d'agressions cap a tu? En quins moments?
9. Durant la relació de convivència, com repartíeu l'assumpció de les tasques domèstiques
10. Durant la convivència amb la teva parella, com repartíeu l'atenció a les criatures? (qui estava a casa en horaris d'àpats, dutxes, deures etc..,)
11. En cas de malaltia, qui portava els nens al metge?
12. A les reunions d'escola qui hi anava?

Bloc 2 Procés judicial

13. Quins passos has seguit, des que vas decidir trencar amb la situació de violència que vivies?
14. Amb quins serveis i institucions t'has posat en contacte?
15. Creus que denunciar la situació que estava patint t'ha estat d'ajuda? En quin sentit?
16. Com va anar el judici?
17. Quina assistència legal vas tenir durant el procés? Com la valores?
18. Vas tenir sentiment de seguretat i protecció durant el procés?
19. El teu exmarit va sol·licitar la custòdia compartida ? Si ho va fer, per què creus que la va demanar?
20. Quina ha estat la sentència? I pel que fa a mesures econòmiques, i d'ús d'habitatge?
21. Quina convivència i règim de visites ha establert el jutge o jutgessa en relació als teus fills i filles?

22. Com esteu realitzant les trobades per complir el règim la mesura establerta pel que fa a les estades dels menors amb cada un de vosaltres? Utilitzeu el punt de trobada o el suport d'altres persones?
23. En algunes d'aquestes trobades, t'ha intentat agredir, t'ha insultat o t'ha amenaçat.
24. El jutge o jutgessa ha escoltat els seus fills o filles abans de prendre les decisions que els afecten en aquest procés?
25. Creus que les mesures de protecció que s'han pres de cara a tu i als teus fills i filles són adequades i suficients?
26. L'agressor ha trencat en alguna ocasió les mesures judicials de protecció establertes?
27. Has recorregut la sentència que ha establert el règim de visites/custòdia compartida?
28. S'han donat agressions des que t'has separat?

Bloc 3 Fills i filles

29. Creus que els seus fills també són víctimes? Per què?
30. Creus que la violència que han viscut té efectes sobre ells en l'actualitat?
31. Creus que els teus filla han rebut l'atenció professional adequada durant el procés?
32. Com parles amb els teus fills i filles sobre el seu pare?
33. Quan els nens o nenes estan amb tu, rebeu trucades o teniu algun contacte amb el pare?
34. Quan els nens o nenes es estan amb el seu pare, acostumes a trucar-los o a contactar amb ells?
35. Quan la canalla ve a casa teva després d'estar amb el pare, vénen contents? Expliquen el que han fet?

Bolc 4 l'agressor

36. Com vius que els teus fills estiguin convivint part del temps amb el pare ?
37. Els dies que els nens o nenes estan amb el pare, aquest té cura de les seves necessitats?
38. I de cara als seus fills o filles, com creus que ho viuen?
39. Els porta al metge en cas que estiguin malalts, o tinguin una visita programada?
40. Creus que el pare dels teus fills es un bon pare?Per què?
41. T'agradaria afegir alguna cosa més?

ENTREVISTA PER A LES PROFESSIONALS:

1. Quan una dona víctima de violència de gènere ve al servei, quines són les seves demandes més habituals?
2. Creus que els fills i les filles de dones víctimes de violència de gènere són també víctimes? Per què?
3. Creus que hi ha dones víctimes de violència de gènere que denuncien falsament? (en cas de resposta afirmativa pots argumentar-ho).
4. Creus que el fet que una dona víctima de violència de gènere posi una denúncia per violència de gènere afavoreix les mesures que és prenen en relació als i les menors?
5. Creus que malgrat que la llei ho prohibeix s'estan donant mesures de custòdia compartida en casos de violència de gènere? Quina valoració en fas?
6. Quina valoració fas de l'establiment de règims de visites dels menors amb el pare, en casos de violència de gènere?
7. Creus que mesures com la custòdia compartida preferent són un fre per a les dones a l'hora de denunciar una situació de violència?
8. Quan una dona que pateix violència es planteja la separació, creus que té por que els seus fills i filles puguin quedar, com a resultat del procés de separació, sota la responsabilitat i cura del pare?
9. Com pot una mare parlar amb els seus fills i filles de l'agressor?
10. Quins efectes creus que té en els i les menors la vivència de la violència que pateix la seva mare?
11. Creus que un maltractador pot ser un bon pare?
12. Quina educació creus que pot donar un maltractador als seus fills i filles?
13. Voldries afegir alguna cosa més?